

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,
VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám »József« 527.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— 2 — Budapest, január hó 18. — 2 —

A Hét január elsején megkezdte a 25-ik évfolyamot. A nagy érdeklődés és meghatározó szeretet, melylyel a művelt magyar olvasóközönség jubileumi számunkat fogadta, azt a megnyugtató tudatot kelti bennünk, hogy 25 éves munkánkkal megnyertük a közönség tetszését és kielégítettük igényeit. Ez az eredményes mult legyen ígéretünk, hogy a jövőben még fokozottabb ambícióval teljesítjük kötelességünket.

Az új évfolyam küszöbén tisztelettel kérjük olvasóinkat a lejárt előfizetés megújítására és lapunk terjesztésére.

Előfizetési ár: Egész évre 20, fél évre 10 korona.

Uj előfizetőinknek ingyen küldjük a gazdag tartalmu jubiláris számot.

Krónika.

A tót maitresse.

— jan. 16.

Az ördög — az igazi középkori ördög — kisért ebben a városban, ezen a héten, az, aki a hívőt valaha szédülő meredélyre hurcolta, és innen megmutatta neki a föld összes kíncseit. Egy listát tár elénk: Arról számol be, hogy mit talált a rablógyilkos a maitresse pánczélszekrényében, aki törülközővel az arcán, megfojtva hevert a padlón, a sárga hajával, a pittyedt mágnásos szájával, s a nő-olvasó, a nyájas, figyelni kezd, a férfi elkomorul és az egész rongyos és éhes város elkáprázik a gyémántok pokoli tüzrózsáitól, együtt számol az ördöggel, aki czeruzával a kezében, papiron kimutatja, hogy a szerencsétlen nő kerek egy millió koronát hagyott hátra. Nem mézes ígéretekről van szó, de számokról, pozitív adatokról. Mindnyájan inventáriumba vesszük a nagy aranyiszivet (5000 korona), a brilliánsokkal kirakott aranycikláment (1000 korona), a gyémánt fülbevalót (30.000 korona), az orosz boát és a karmantyut (20.000 korona), a czobolyt, a nyestet, a krokodilbőr-böröndöt, a kigyófejes ékszeret, a képeket, a vagyont érő butorokat és azokat a bankjegyeket, amelyek elszórtan heverték a lakásában, mint a kereskedőnél a pakolópapiros, mint az íróasztalunkon a kutyanyelvek. Télvíz idején veszedelmések ezek a pontos, nagyon pontos adatok. Most a hőmérő higanyoszlopa mélyen a fagypontra állt. Arról gondolkodik a sok busz pesti ember, mit kapjon magára és nincs sok ideje habozni a czoboly és nyest között. Karriért futunk mi is, kései lefekvésekkel, hajnali ébresztőóra-riasztóval, tíz, vagy tizenöt korona haszonnal. Nem csoda, hogy egy pillanatra megállunk

a taposómalomban és nem azt találjuk, mint lett a metrecz-ből maitresse, de számot vetünk önmagunkkal.

A pesti férfi, keztyű nélkül, kékrefagyott körmökkel monologizál magában az aszfalt peremén. Micsoda hozománnyal bocsátotta el a természet, a férfiak czudar mostohája. Adott neki harminczkét fogat, husz körmöt, két izmos kart, amelylyel zsákot hordhat, és a koponyájában néhány grammal több agyvelőt, mint a nőnek, hogy annak idején diplomát kapjon és egy év alatt gerinczroppantó munkával összekuporgasson annyit, mint a tót maitresse egyetlen hitványabb ékszere. A nő azonban, minden nő, most szeretettel gondol a természetre, az ő édes anyjára, amely hozománnyal indította utnak és megnyitotta a számára a karriért, minden karriér lehetőségét. Még a proletárlány is végignyújtózik a keskeny, harmónikus diványán, a fütetlen szobában először érzi önmagát, észreveszi, hogy a teste ruganyos, mint a gumilabda, és félig tréfából, félig komolyan — próbául — belemosolyog a zöld kezitükrébe. Mosolyt lát és kíncseket, gyémántos foglatban bámulja a mosolyát. A dézsától az aranyvederig, a koldustarisznyától a gyémántjászolig nem oly messze az ut. Erkölcsi prédikációt óhajtanánk tartani. De a zimankó is prédikál, a hideg számok is prédikálnak, amelyeket előbb leltároztunk. Soha még ilyen kísértést nem állott ez az ájult, szegény város. Borzadózva olvasta a riportokat. A meggyilkolt nő temetésén azonban már tüntetett és ünnepelet. Őt ünnepelte, a diadalmast, diadalmas arczczal, aki győzött és aztán meghalt, és nemcsak a riadt kokottok, de mindenki, uriaszonyok, akik birkóztak a rendőrrel egy talpalattnyi helyért, hivatalnokleányok, akik havi negyven koronáért czimshalagokat irnak, parasztpeztrák, akik áhitatosan emelték buta tekintetüket a moziszerüen elvonuló gyáros, a férfi, a hős felé, jól nevelt kislánykák, akik gondosan kiválasztott családi lapokat olvasnak, még sirnak a rossz versek giccsein, de a francia óra címén elszöktek a temetésre. Az embernek az volt az érzése, hogy szeretné ezt a sok csibét és libát egy szárny alá, valami grandiózus anyatyuk védőszárnya alá fogni.

Másként semmi érdekés és említésre érdemes se történt. Az történt, hogy vége szakadt a karriérnek, és egy brilliánsos nő festett haját lemosta a hólé, az arczát pedig, amelyet még előző este langyos párákban áztattott, körülczirógatta a téli folyóvíz. Ennek a nőnek még kedves olvasmánya lehetett detektiv-regény, fehér

egérkéktől huzat planétát, ha a *bon ton* megengedi, a szerelmi levelező fejezte ki leginkább a szíve érzelmeit, szerette az esküvőket és temetéseket, mint a cselédek, az ékszer és nem a virágot, nyári délutánokon a téglás udvaron nyikorgó verklit, amely oly egyszerűen és meghatóan beszéli el, hogy bus az élet. A dézsáknál tót dalokat énekelt. De tót lélek maradt mindhalálig. Mindig tulzó és szenvedélyes volt, meleg, mint a galamb és együgyü is, mint a galamb. Valaha tót akcentussal a pesti csibésznyelvet selypítette pezsgős poharak fölött, de hűtlenül elhagyta és megtanulta a gazdag emberek bohémétikettjét, tudott autón ülni, halat és gombát enni, csikorgó hidegben fagyaltot kanalazni, pazarolni az aranyokkal és fukarkodni a fillérekkel, szeretni és megvetni, elfogadni és visszautasítani, stilszerűen élni és meghalni. Mosogatás közben talán ilyenek álmodta az élet teljességét, a karrierjét. Gyémántok tündököltek a fantáziájában, de néha este, mikor belebujt hideg selyemingébe, rablógyilkosoktól is félt. Ha megöregszik, babonás anyóka lesz belőle, aki pénteken nem mer semmit kezdeni, kártyáktól, száraz galyaktól kérdi a jövődöt, egy kis pisze tót boszorka, aki az imakönyveket és a templomokat bujja. Gyerekkorában azonban nem ezt akarta, csodaszép esküvőről ábrándozott, vagy — ez a kettő egy a romantika előtt — csodaszép temetésről, amilyenben most része volt neki. A halál menyasszonyának látta magát, akire rózsaszín pántlikás inget adnak, fehér czipőt és keztyűt, gyöngyös, hermelines moiré-ruhát, lila betéttel, operaénekesek kardalánál roppant fekete ravatalra emelik királynői testét, amely alpakkakoporsóban pihen, pálmák és délszaki növények közt, rikató-szépen és a koporsó mellett zokog a világ, pirosra sirt szemmel, a lesujtott, sirig hü szerelmes, aki egy gróf, egy báró, egy herceg, vagy talán maga az ifju, külföldi királyfi. Az álma beteljesedett. Megérkezett az ifju, külföldi királyfi is, a bécsi gavallér, az exotikus szerelmes, cilinderén vastag gyászszalaggal és ő vetette koporsójára az első rögöt. Három fekete-ezüst ruhás pap énekelt fölötte latin éneket és füstölt neki tömjénnel. Zarándokló tömeg kísérte a sirig. A gavallér, aki a temetést rendezte, talán kihívja a kényes izlés berzenkedését, de nem lehet eltagadni, hogy mindvégig bátran állta a helyét, következetes maradt önmagához, hipermodern moráljához; külön esztétikájához és ahhoz is, akit szeretett.

Megható volt kérem a temetés, mint egy szentimentális tuczat-regény utolsó fejezete, cifra, mint a konyhaedények alá csipkézett színes papiros, és fényes, exotikus, könyvekkel és misztikummal teljes. Nézzétek: ilyen a tót mennyország.

Kosztolányi Dezső.

Olyan könnyű az embereknek szimpatizálni a szenvedéssel. De oly nehéz nekik szimpatizálni a gondolattal.

*

Az ember mindig könnyen bír kedves lenni azok iránt, akikkel fikarcnyit se törődik.

Tristia.

A hegyek felől hideg pára tör föl,
S a gázlámpákra ködfoszlányok szállnak,
Álmosak már a kedves, barna házak,
Minden, mi szép volt, elszállott a földről.

Vén asszonyok állnak az utca sarkán,
Mély szemeik a messzeséget uszák,
Csendesek ők, mint a magános fűzfák,
Mik hervadoznak távol vizek partján.

Hol van a nyár, a kedves, kaczer asszony?
Egy gavallérja megszőktette éjjel,
Leánykái, a bokrok, szana-széjjel,
Nincs aki rájuk zöld szoknyát akasszon.

Az ősz van itt, az ősz, a késő vendég,
Ki kalapját a homlokára huzza
S a város sötét és kihalt az utca
S az éjszakai lump is csendesen lép.

S magadra gondolsz s a sirás ölelget.
Levél vagy te is, tested gyöngye fáján,
El fogsz hervadni majd november táján
S nem szerette meg senki sem a lelked.

Vágyódom úgy-e magányra és csöndre
S elfelejtenéd a nőt, ki olyan szép volt,
Hogy őmiatta ragyogott az égbolt.
... Az életedet, mondd, ki tette tönkre?

Ha elmennél, én is utánad mennék.
Mikor benned, e földre hajló főben,
Mint özvegy nő a csendes temetőben,
Halk lépésekkel sétálgat az emlék.

Ambrus Balázs.

Ella leveleiből.

Irta: KÓBOR TAMÁS.

I.

Édes egyetlen Tónikám, sirva adom neked hírül, hogy menyasszony vagyok. A legboldogtalanabb menyasszony, aki valaha élt. S nem tudom elképzelni, hogy ez való legyen, s mikor arról van szó, hogy két hónap múlva meglesz az esküvő, nem tudok megbékülni a gondolattal, hogy felesége is leszek annak, akinek menyasszonya vagyok. Ó Tónika, hát ez az, amiről annyiszor ábrándoztunk? Szegény kicsi ideáljaim.

Nem akartam, nem akartam — és nem akarok, nem akarok és mégis igent mondtam és sorsom meg van pecsételve. Sós né leszek belőlem, Sós Albertné. Azt hiszem, ha ezt a nevet olvasod, tisztában leszel mindennel. Ha ugyan ismered ezt az urat. Nekem az az érzetem, mintha Sós Albert általánosan ismert teremtes volna, olyan, mint a varangyos béka, vagy olyan, mint a csalán. Persze, azért te mégsem ismered. Tehát Sós ur, az én vőlegényem, egy kicsi, alig másfél méteres emberké, szőke volna, ha kopasz nem volna, s vörös bajusza

volna, ha bajuszt viselne. Olyan a feje, mint a megkopasztott csirkéé. Mi lányok borzadtunk tőle, ha felénk nézett s összebujtunk nevetve és gúnyolva, ha elfordult tőlünk. Guszti azt állította róla, hogy csak az a feje van meg, a ruhája alatt csak egy bot van, melynek négy vége van: a kezek és a lábak. Isten a tanum, én tudnék ebben hinni. De keze, az van, rettenetes nagy és vöröses szőrös kéz, mely tapad az ember kezéhez, nedvesen, hidegen és olyan ragadósan, mint az enyv. Irtózatos fiatal ember. Szégyellek vele mutatkozni, szégyellem hirdetni, hogy a menyasszonya vagyok, utálok ránézni s szinte meghalok a rémülettől, ha arra gondolok, hogy ennek az embernek joga lesz engem megcsókolni ezzel az ajktalan nagy szájjal, mely nyílik és csukódik, mint a kigyóé.

És meg kell lenni, meg kell lenni. Ez az ember nem kívánatos párti, fogod gondolni? Igenis az. Nem gazdag ember, de elvesz pénz nélkül, ha kell, kelengye nélkül. És irodája — ügyvéd — hoz neki vagy hétezer forintot. Szédületes összeg nekem, szegény könyvelő leányának, ugy-e? Nos, ez az igazság, hanem az igazságnak csak az egyik fele. A másik az, hogy kénytelen vagyok a felesége lenni, ő kényszerített rá. Sem az édesapám, sem az édesanyám nem rajong ezért a házasságért, s még most is aggódva biztat, hogy gondoljam meg a dolgot s ne tekintsek sem a pénzre, sem arra, hogy önekik legfőbb vágyuk engem végre-valahára ellátva tudni. S én rémülten veszem észre, hogy ragaszkodom hozzá, az irtózatához, melynek elébe megyek, az utálathoz, mely ezentul életem tartalma lesz. Boldog volnék s hálát adnék istennek, ha ő visszalépne, de én nem tudok visszalépni.

Ezt te, boldog leány nem érted s ha elmagyarázom neked, szintén nem fogod érteni. Voltaképpen magam sem értem, de így van.

Amikor először szólt nekem szerelemről, megrázkódtam az utálattól, de aztán nevettem. Ő észrevette utálatomat s azt mondta:

— Ugy-e kisasszony, ön vakmerőségnek tartja, hogy egy magamfajta ember szerelemre mer gondolni ilyen arccal, ilyen alakkal?

Mit tehettem? Nyakig elvörösödve válaszoltam:

— Ő dehogy, hiszen férfinál a szépség...

Ismered a folytatását, s tudod, mennyire nem igaz, amit mondtam, hiszen nem vagyunk sokkal öregebbek, mint három évvel ezelőtt, amikor szerelmünk tárgyát csak szép, karcsu és erős embernek képzeltük.

— Kisasszony, — szólt aztán később — könyörüljön rajtam, én szeretem önt. Nem tehetek róla, hogy nem érdemlem meg a boldogságot, de küzdök és könyörgök érte. Hiszen az ember nemcsak arra vágyik, amit megérdemel.

— Ugyan, Sós ur, — szóltam én — ön bizonyára téved érzelmeiben. S ha nem tévedne is, a férfiak nem halnak bele a boldogtalanságba.

— Én se halok bele az érzelmebe, de nem akarok élni ön nélkül. Ha nem lesz a feleségem, én főbelövöm magamat.

Ezzel megfogott. Mikor először mondta, kinevettem, mikor másodszor mondta, letorkoltam, hogy az nem járja, így zsarolni meg egy szegény leányt, mikor harmadszor mondta, könyörögtem neki, hogy ne tegye, s negyedszer már nem mondta, hanem két napi gondolkodást adott nekem.

Végem volt. Élet és halál ura lettem. Megmutatta a revolvért is, melyet most vásárolt. Gyilkosa legyek egy embernek azért, mert csúnya, azért, mert utálok? A két nap le sem telt és én futottam hozzá: igen, igen, a felesége leszek, csak tegye el azt a rettenetes revolvért.

Tónikám, jól tudom, mit gondolsz te most. Hogy liba vagyok, hogy felültem egy ravasz fogásnak. Hogy ha komolyan gondolta volna is, még sem tette volna meg. Én is erre gondoltam, de megkoczkáztathattam-e a próbát? Aztán, ha más mondja nekem, talán rá se hederítettem volna. De ő mondta! Egy ember, akiről magam is tudom, hogy ha én nem megyek hozzá, senkit se talál, akiről hihetnék, hogy elmenne. Ennek az embernek el kellett hinnem, hogy megöli magát, hiszen okosabbat nem is tehetne!

II.

Tónikám, hiába biztatsz a jövővel, nekem nincs jövőm. Elvesztettem, elfordult tőlem, nem szeret, olykor gyűlöl, mindig mogorva, soha rám se néz. És semmi változás, semmi fokozat, mindig egyforma ridegség, némaság, távollét nappal, olykor éjszaka is, és ha együtt vagyunk, — jaj, azok az éjszakák, amikor együtt vagyunk s egy rideg, husba vágó jóéjszakát-tal elöltja a lámpáját. Jaj, istenem, hogy fogom én ezt elbirni?

Pedig még oly fiatal vagyok. Istenem, olyan fiatal. S még alig tudom, mi az a szerelem, még alig melegegett meg az ajkam az uram csókjától, és máris el vagyok hagyatva, félre vagyok lökve. Tónika, ő megunt! Tónika, az uram megunt, pedig hogyan szeretem, én jószágos istenem, mennyire szeretem!

S még meg sem mondhatom neki, gunyosan nevet és elfordul, ha hozzásimulnék:

— Mire való ez a komédia?

— Albert, könyörgök, édes, hát sohasem fogsz már jó lenni hozzám? Gondolj rá, hogy mennyire szeretted.

; Durván lök el.

— S te mersz még emlékeztetni rá? Ugy-e értsemre akarod adni, hogy milyen nagy kegy volt tőled, hogy hozzám jöttél?

Semmi sem használ. Mindig arról beszél, hogy én mennyire utáltam őt. Én! Ha igaza volna is, tagadnám. Lehetetlen, nem igaz. Mit tudok én a multról, mit tartozik rám egy ostoba leánynak a bolondága? Amióta asszony vagyok, csak az asszonyi életemért felelek, az pedig a halálos szerelemé, mind, mind, mind, amit érezni tudok, az övé, minden vágyam az övé, a szívem verése, a vérem forrongása, az idegem reszketése, nappalom, éjszakám minden gondolata az övé, csak az övé!

Mi haszna! Ugy látom, éppen a szerelmem van terhére. Szememre veti, hogy utáltam, miért nem utálok most is? Az embertelen! Mit tudtam én, milyen az élet? Hogy utálhatom az uramat? Hát kit szeressek, ha őt nem? Mindig a rutságáról beszél és kárörvendően kaczag hozzá. Hogy mennyire megaláztam, hogy engedtem koldulni, pedig nem volt érdemes. Tört tör után dő a szívembe, ennek az embernek nincs egy csöpp könyörületesége irányomban.

Aztán belém markol a féltékenység. Levelek érkeznek, mindnek olyan különös színe és illata van. Nem rejtegeti őket, otthagya az asztalán. S én nem merek hozzájuk nyulni, mert félek a bizonyosságtól. Ő pedig szeretné, ha elolvassam őket, mert haragosan tekint az asztalára, ahol a levelek érintetlenül fekszenek, és reám, aki nem merek ránézni a büntudattól, hogy nem tettem meg azt, amit szeretne, ha megtettem volna.

Tónikám, bizonyosan tudom, hogy megcsal, hogy szeretői vannak, asszonyokra költi jövedelme felét. Kezel'eti magát, hogy a keze ne legyen olyan nedves. Nem értem teszi, értem sohasem tette. Mit csináljak, hogy visszaszerezem magamnak?

Elválni. Ezt tanácsolják a szüleim, ezt ajánlja ő is nekem. Tónika, kidob! S én inkább föbelövöm magamat, semmint megtenném. Ne is lássam? Ne is várjak reá? Ne is halljam a hangját, ne vonagoljak az ostorcsapások alatt, melyekkel minden szava ér? Inkább meghalok, de rettegek a haláltól is. Hogy ott feküdjek a sirban s helyemet elfoglalja más, — az ő oldalán más, akivel másképpen is bálnék, gyöngédebben, szerelmebben! Nem, annak a másoknak nem csinállok helyet.

Tegnap azt mondta, hogy tönkretettem az életét. Nem kellett volna megházasodnia, nem arra született ő, hogy egy asszonynak a lekötöttje legyen. S hogy én visszaéltem a gyöngeségével, kaczerkódtam vele, s mindeképpen hálomba kerítettem, s amellet úgy tettem, mintha csak egy könyörgésének engedtem volna. Nekem az arczomba-szökött a vér, szinte boldog voltam, hogy gyűlöletet és megvetést éreztem irányában, de csak egy pillanatig tartott. Alázatosan legörnyedtem s igazat adtam neki. Hiszen ő mondja, hát lehet-e akkor nem igaz?

Tónikám, nem tudom, mi lesz a vége. Talán nem is lesz vége. Meg fogok mellette vénülni, ha megtűr maga mellett. Tónikám, ez lett büszke és boldog leányálmaimból. Bő jó neked, te még tovább álmodhatsz!

Toll és tör.

— jan. 16.

A TRÓNÖRÖKÖS, A TRÓNÖRÖKÖS... Akik a hatalmat keresik, most úgy tesznek, mintha nem a hatalmat, hanem a trónörököst keresnék. Hol a trónörökös — kérdik kárörvendő mosolylyal és legott megállapítják, hogy a trónörökös nincs ott, ahol Tisza István megjelenik. A trónörökös nem megy Fiuméba, ebből önként következik, hogy a trónörökös nem helyesli Tisza politikáját. S mert ők sem helyeslik ezt a politikát, ebből csak az következik, hogy a trónörökös helyesli az ő politikájukat. Ezt mint nagy eredményt, fényes diadalt hirdetik, egyben pedig belelovalják magukat abba, hogy nincs messze az ő idejük, ha a trónörökös velük tart. Mily egyszerűen tudnak okoskodni, ha arról van szó, hogy bátorítsák, vigasztalják, kitarásra buzdítsák magukat. Mily kevés kell nekik, hogy rózsás színben lássák a világot. A trónörökös nem megy Fiuméba... Nem megy, mert velük akar lenni. Nem megy, mert nem akarja őket itthagyni. Ha a trónörökös ilyen imputálások után sem megy Fiuméba, akkor mégis csak van valami abban, hogy jobban rokonszenvez Eitner Zsigmonddal, mint Tisza Istvánnal.

A DEMIMONDE mindent megkapott életében és halálában, amit a közönséges halandók méltán megirigyelhetnek tőle. A temetése elsőosztályú volt. Fényes kocsik, nyolczlovas halottas barát, tömérdek koszoru és... és az Operaház férj-kórusa. Még egyszer mondjuk: a Magyar Királyi Operaház férj-kórusa. Ez a kórus egyházi énekekkel szomorította el a közönség szívét, mely amugy is tele volt részvéttel és szomorúsággal. Azoknak, akik csak az újságokból láthatták e nagyszerű temetést, sokkal impozánsabb, sokkal meghatóbb lett volna a dráma utolsó felvonása, ha ahhoz nem az Operaház férj-kórusa adja a zenét. Mert a nagy tömeget a részvét vitte a temetőbe. A részvét, melybe nem szólt bele az önzés. Érző

emberek verődtek össze és ez tette oly impozánsá a temetést. De megszólal a kórus. És ebben a pillanatban megéreztiük, hogy a temetésen megjelentek olyanok is, akiket nem a részvét, hanem a pénz kommandírozott ki a koporsóhoz. Ne kritizáljuk a holtat. De, de... hogyan is mondjuk? Oly sok jóra való asszonyt, hűséges anyát temetnek el az Operaház kórusa nélkül és a demimonde-nak megadatott, amit annyi asszony és anya nem kaphatott meg. A férj-kórus gyöngédebb is lehetett volna a többi asszony, többi nő és többi anya iránt. A holtak ugyan nem tudnak semmiről, de az élőkben meg kellett volna hagyni a hitet, az illuziót, hogy nemcsak a pénz, de az élet tartalma is jelent valamit.

HIÁBA, TÖRTÉNELMET IRNI MÉGIS KÖNNYEBB, mint történelmet csinálni. Sőt, ez a — hogy is mondjam — ez a fagypontra alul maradt forradalom arra is megtanított, hogy vannak események, amelyek csak annyiban vannak, amennyiben megírják őket, és annyiban nincsenek, amennyiben nem írják meg őket. A Népszava olvasói bizonyára meg vannak győződve, hogy január tizenharmadikán a forradalom előszele rázta meg Budapestet és — például — a Budapesti Hirlap olvasói hitet tesznek rá, hogy az utczákon és a lelkekben angyali béke lengett és nem történt több, mint amennyit az a grimaceot vágó kis rendőri hir magában foglal. Sőt: az, hogy ez a forradalom karriért csinál-e a történelemben, vagy nem, az is attól függ, hogy az a száz esztendő múlva való olvasó, akit történetírónak hívnak, melyik lapot kapja a kezébe. Vagy egyszerűen azt írja: nagyon hideg volt, a huzalok megfagytak és a főpapok és hívők e forgalmi zavarai miatt a forradalom technikai kitörése elmaradt? Igazán nehéz elfogulniak lenni, bizzuk az elfogultságot az utókorra...

HA KETTEN CSINÁLJÁK UGYANAZT, AZ MÁR NEM UGYANAZ. Tisza is a magyar nemzeti állam töltéseit akarja megerősíteni, Apponyi is, de Apponyi azzal gyanusítja Tiszát, hogy az eszközök magáért az eszközért akarja és Tisza meg van győződve, hogy Apponyi a célért — nem magáért a célért. És itt mindegy, hogy mind a kettőnek igaza van-e, vagy egyiküknek sincs igaza, a magyar nemzeti állam szempontjából nézve: föltétlenül mindegy. A magyar nemzeti állam kérdése is más és a politika is más. A nemzeti állam nagy válságai, bonyodalmai, kifejlései, győzelmei, vagy elbukása, az egész nagy történelmi egzisztencia életfolyama akkora világmedrekben hömpölyög, amekkorát egy ember nemzetiségi politikája (akár Gaius Gracchusnak hívják, akár Jászi Oszkárnak) nem tud szabályozni. A politikus: az tesz, vagy nem tesz, a nemzeti állam kiépülése: az lesz, vagy nem lesz. A nemzeti állam csak a látszat föltételei szerint olyan, hogy egy politikus elhatározása megerősítheti, vagy gyöngítheti. A politikának, helyesebben: a politizálásnak csak instrumentuma és nem anyaga a magyar nemzeti állam, — az aztán nekünk privát szerencsénk, hogy ilyen, mondjuk: meddő viták árát is egy Tisza és egy Apponyi tehetségének drága aranypénzével fizethetjük meg.

A BEFAGYOTT FORRADALOM.

(A Külső Váczi-utról ötven ember igyekszik a nyugati pályaudvar felé, ahol rendőrök állják el utjukat. A hőmérő — 5 fokot mutat. A munkások dideregnek s miután egy ideig farkasszemmel néznek a rendőrökkel, összebujnak és tanakodnak, hogy mit tegyenek.)

A munkásvezér: Biztos ur, hát meddig várjunk még?
A rendőr: Amig jólesik,

A munkásvezér : Már nem esik jól.

A rendőr : Akkor hát menjenek a fenébe.

A munkásvezér : Micsoda hang ez? Viselje magát tisztességesen.

A rendőr (oda se hederítve) : Tőlem ugyan beszélhetsz.

A munkásvezér : Biztos ur, mi lesz már? Majd feljelentem kötelességmulasztásért. Önnek az a parancsa, hogy zavarjon széjjel minket és ön nem teljesíti a parancsot. Ilyen a pesti rendőr. Hát szétzavar minket, vagy sem?

A rendőr : Ha ilyen hangon beszél az ur, akkor nem. Tesék szépen kérni.

A munkásvezér : Persze, még szépen is kérjem arra, hogy a kötelességét teljesítse. Ez Pest, ahol semmit se lehet egyenes uton elérni. Talán kihuzná már azt a kardot?

A rendőr : Majd ha más hangon beszél. Csak fagyoskodjatok, amíg a lelketeket is kirázza a hideg. Ugy-e, most jól esne, ha hazakergetnélek! Tőlem itt fagyhattok meg, mégse rántok kardot.

A munkásvezér : Biztos ur, kedves biztos ur, oszlasson szét, az istenre kérem, erőszakoskodjék már. Feleségem és öt gyermekem van. Könyörgöm, tegye meg a szivességét, fenyegetsen, erőszakoskodjon.

A rendőr (az óráját nézi) : Még csak tíz percze fagyoskodtok. Várjatok még egy kicsit, hogy megemlegessétek azt a napot, mikor nem erőszakoskodtunk.

A munkásvezér : Biztos ur, az órája nem jár jól. Már egy félórája állunk itt.

A rendőr : Hát isten neki! (Kardot ránt és az ötven ember boldogan menekül.)

Lynkeusz.

A tőzsde jubilál.

Néhány év előtt talán még magyarázni kellett volna jelentőségét az évfordulónak, amelyen a budapesti áru- és értéktőzsde működésének ötvenedik évét fejezi be. Ma, amikor már mindjobban áthatja a legszélesebb néprétegeket is annak tudata, hogy a közgazdasági jelenségek irányítják egész állami, társadalmi és egyéni életünket, nem szükséges már bővebben fejtegetni, hogy mit jelent az egész országra nézve az ünnepélyes nap; amikor a Szabadság-téri büszke palotában a politikai, gazdasági és társadalmi tényezők rójják le üdvözlésüket a tőzsdének és meghajolnak az ország egyik legfontosabb gazdasági szervezetének tekintélye előtt.

»Veszek és adok« — néhány év előtt még a vicczlapok rendszeren visszatérő hálás anyaga volt, ma már itt, magyar földön is tudjuk, hogy ebben a két szóban a kereslet és kínálat nagy törvényei jutnak kifejezésre, hogy ezekben a szavakban az ország gazdasági jelentősége, a nemzetek versenyében elfoglalt pozíciója domborodik ki. Ma már a nagy külpolitikai eseményeket is tőzsdei tranzakciók előzik meg vagy követik, a »veszkek és adok« jelszava körül bonyolódnak le a külpolitika eseményei, a nemzetek egymás között való viszonya, a kereskedelmi és vámpolitika, a gyarmatpolitika és mindezek eredményei a tőzsdei árfolyamokban, a tőzsdei élet erejében és mozgalmasságában lelik szimbolikus meghatározásukat.

A kávéházi összejövetelekből cseperedett fel hatalmas intézménynyé a budapesti tőzsde, ahol kezdetben csak néhány értékpapír-kategóriára szorított az üzlet és amelynek árfolyamjegyző lapjában, most a jubileum idejében, milliárdokra szóló értékek vannak jegyezve. A gabona-kereskedelem, nevezetesen a határidőüzlet terén, ma is nemzetközi jelentősége van, figyel rá Chicago és Szent-Pétervár egyaránt, a világ termésbecsléseit legelőször itt honorálják és eredményét innen sürgönyzik a világ minden tája felé. Az értékpapírpiaç is tetemesen megnövekedett és csak két

éve annak, hogy szinte már Bécsset is megelőzte és Bécs és Berlin egyaránt figyelte a budapesti értéktőzsde koronázatlan királyának mozdulatait.

A jubileumi idő nem a legszerencsésebb epochába esett. A gazdasági élet minden terén beállott hanyatlás természetesen mély nyomokat hagy a minden gazdasági tevékenységet magában felölelő és összpontosító tőzsdén is, de a kezdethez képest a fejlődés hatalmas ivvonala csak alig konyult le és a rossz konjunktura átmeneti éveiben is dacolni képes a budapesti tőzsde a kedvezőtlen viszonyok rontó hatásával.

Egész fejlődését a legjobban a tőzsde elnökeinek egyénisége tükrözteti vissza. A pesti német kereskedőgenerációból került ki Kochmeister Frigyes és a megmagyarosodott Budapest s a modern gazdasági életbe való bekapcsolást jelentette báró Kornfeld Zsigmondnak elnöksége és az ő szelleme szerint irányítja a tőzsde életét ma is *Horváth Elemér*, a tőzsde mostani elnöke, *Simon Jakab* és *Végh Károly* alelnökök. Modern szellem hatja át ma a tőzsde egész belső életét, a legegyszerűbb adásvételtől kezdődőleg a jogszolgáltatás legkomplicáltabb tevékenységéig. A magyar kereskedelmi világ elitje foglal helyet a tőzsdetanácsban és a megmagyarosodott, a világkereskedelem nivójára emelkedett kereskedelmünket méltóan karakterizálja a budapesti tőzsde mai működése.

Az agráriusok, akik egyszer kemény harcban állottak a tőzsdével szemben, ma elismerik, hogy működése áldást-hozó a gazdasági élet minden ágára. Az ellenszenv, a tőzsde elleni harc elszunnyadt, az ország felismerte már, hogy boldogulása csakis a gazdasági megerősödésben található és a nagy harcokból győzelmesen kikerülve, békés harmóniában, jelentőségének teljes elismerésében ünnepelheti a tőzsde félszázados jubileumát.

Kádár Gusztáv.

A halhatatlan hercegnő.

Irtá: LAKATOS LÁSZLÓ.

Négyszáz esztendeig vágytam a halhatatlan hercegnőre. Négyszáz esztendő — ő maga jelölt meg ennyi időt arra, hogy érzelmemet próbára tegye.

— Négyszáz esztendeig, — mondta egykoron Firenzében egy tavaszi estvén a Ponte Vecchióról alátekintve az Arnóra, amely olyan volt ekkor, mintha csupa ezüstvirágocska uszkálna benne — csak négyszáz esztendeig kívánjon meg és a magáé leszek, signorino.

Négyszáz esztendeig kellett hogy várakozzam rá és ez a négyszáz esztendő fiatalságban tartott meg. Fekete hajam nem tudott ez idő alatt megezüstösödni, szemem csillogásának zománca nem töredezett meg, testem karcsú maradt és egyenes, mint a liliomszár, kezem friss, mint a gyermeké, homlokom üde és ráncz nélküli, mint a porcellán, és szám érintetlen. Engem szeretett mindenki. Rám vágyódtak a szenvedők: Mária, Skóthon katolikus királynője, és Marie Antoinette; a hallgatagok: Pármai Izabella és Mária Lujza; a bölcsek: VIII. Henrik leánya, Angliai Erzsébet, Parmai Margit, aki II. Fülöp helytartója volt Hollandiában, és a spanyol Izabella is; engem óhajtottak a kegyetlenek: Medicis Katalin és Báthory Erzsébet; Dobó Katicza azért volt hős, Széchy Mária azért vitéz, hogy engem nyerjen meg; Ninon de L'Enclos miattam, az én kedvemért maradt fiatal és Madame de Sévigné minden sorát nekem írta. A Comédie-ben nekem szavalt Rachel és én csak mosolyogtam, amikor XV. Lajosnak mind a négy leánya miattam temetkezett klastromba.

Érintetlenül őriztem meg magam a halhatatlan hercegnőnek, akire — hiszen — csak négyszáz esztendeig kellett várnom és akivel ez idő alatt találkozhattam is ritkán, nagyon ritkán, — egyszer a kassai piacon, midőn a nagyságos fejedelem bevonult a városba, egyszer a Trianonban, Marie Antoinette menyegzőjének napján, és egyszer Velenczében, éjféli időben, az utolsó Morosino doge hajóján. De mindig csak egy pillanatra találkoztunk és akkor is csak azért, hogy hivségi fogadalmamat megújítsam. (Vajjon szükséges volt-e mindig újból fogadkoznom? Ön tudja, halhatatlan hercegnőm, hogy nem!)

De elröpült a négyszáz esztendő. Egy pillanat alatt szállt tova, vagy hat milliárd évszázadig pergett le? — már nem is tudom. Még mindig fiatal voltam, kíváncsú és érintetlen... És a várva-várt éjszaka megbeszélte órájának megjelölt percében selyemhágcsón utaztam föl a halhatatlan hercegnő erkélyére. Ő ott volt, várt. Szeme csillogása egybeolvadt a hold fehér fényével, keze, amelyet felém nyujtott, a Tejutba látszott érni és szája az éjszaka félelmetes bogárkájának csiripelésével együtt kérdezte:

— Megőrizte magát számomra, cavaliere, ugy, mint azt ígérte?

— Még kérdezi, halhatatlan hercegnőm?

Átkusztam az erkély kőpárkányán, boldogan léptem azt át és nem féltam a tizenhárom kínai sárkánytól sem, akik az erkély oszlopainak márványába voltak vésvé és akik — a halhatatlan hercegnő erényének tizenhárom testőre — szomjas szájukkal az én véremre, az én szépségemre és az én fiatalságomra látszottak vágyakozni... A hercegnő lábához térdeltem. Selyemharisnyám az ő ezüstpapucsá orrának hizelkedett és kis kardom alázatosan kuporodott az ő lábához.

— Eljöttem, — leheltem és hangom olyan lehetett, mint a fuvalé, amelynek tiszta torkában egyetlen porszem sincs — eljöttem, mert időm letelt. Eljöttem, mert csak azért éltem eddig, hogy most ide eljöhessenek. Eljöttem, mert el kellett jönnöm. Eljöttem, mert eljönnöm szabad volt. Most már szabad, halhatatlan hercegnőm, szabad!

Ő kis papucsát közelebb értette térdemhez, fejét hátravetette és a holdba nézett, amely ebben a percben csunya grimászt vágott.

— Szabad volt eljönnie, kellett hogy eljöjjön, cavaliere — mondta azután és visszamosolygott a holdra, oh, ugyanazzal a csunya grimászszal, amelylyel az a megfoghatatlan égboltról órá lemosolygott.

A halhatatlan hercegnő most kezemet megajándékozta kezével. Felálltam. Keze még mindig az enyém-mel volt egybekelve és én a boldogság alázatától lehajtott fővel követtem őt az erkélyre nyíló terembe. A falakat ezüst liliumok párnázták, a kerevet testét Kina selyme ölelte és aranyos kehelyben ránk varakozott az a bor, amelyből utoljára Barbarossa Frigyes császár ivott halálának órájában. Az ablak festett üvegén titokzatos madarak titokzatos halakkal viaskodtak, ezüstpántos láda tetején selyembe öltöztetett egyiptomi bábuk játszottak örök dallamokat, jászpis-csészében parázsló ámbra füstölgött és a szoba egyik sarkában eleven, feketeszőrű angora-macska játszadozott egy ezüst koponyával. Még volt mást ezüst is a szobában, ez egy tükör volt, ezüstlapu tükör, de a tükör lapja homályos volt és nem lehetett benne látni semmit, bár nagy girandolokban gyertyák égtek előtte.

Ittunk a borból és a halhatatlan hercegnő keblére vont a szép, fiatal, izzó fejemet. Szempillám boldog önkívületben, engedelmes alázatban lehunyódott. Liliumujja végigsimította arcomat, becézte homlo-

komat, dédelgetté halántékomat, megajándékozta kezemet, karomat és boldoggá tette egész szép fiatal testemet, amelyet Isten annyi évszázad annyi hölgyének boldogtalan és reménytelen vágyakozására teremtett... Ajakam sirt, amikor a halhatatlan hercegnő ajakával összeházasodott.

Perczekig, órákig, vagy talán évszázadokig voltunk egybekelve — nem tudom? Kint az erkélyen a márványkőbe vésett kínai sárkányok vézesen visitottak és az angora-macska oly erősen labdázott az ezüst koponyával, hogy az mindenuntalan a mennyezetről érett gyümölcsként alácsüggő csillárokból verődött. A hold rásütött a kerevetre és a halhatatlan hercegnő fölkelte. Megfogta kezem.

— Jöjjön, cavaliere! — mondta és hangja idegenül csegett. Másként, mint a mai estve kezdetén, és másként, mint akkor, négyszáz esztendő előtt az Arno hidján, hogy első hivségi eskümet fogadta.

Fel akartam kelni, nem tudtam. Öregnek, fáradtnak, zuzottnak éreztem magam. Erre ő karjába kapott és mint halott csecsemőt, úgy czipelt a tükör elé. Ott megparancsolta, hogy nyissam ki szememet.

Az ezüst tükör lapja, amely nászunk órájának hajnalán még homályos és vak volt, most tisztán fénylett. Engem mutatott a tükör. Hajam jégszürke volt, vékony államon szakáll nőtt, homlokomat ezeréves ránczok szántották, arcom bőre sárga volt és kopott, mint a régi házak fala, fénytelen, gyenge szememen sárgaréz-okularé és kezem-lábam úgy reszketett, mint maga az aggság. A halhatatlan hercegnő olyan kegyes volt, hogy mankót nyujtott hónom alá.

Később kivezetett az erkélyre. A hold most derüsen, boldogan mosolygott alá arcom ránczaira, amelyek az emberiség minden bünéről beszéltek. A halhatatlan hercegnő megfogott és könnyü mozdulattal átalemelt az erkély párkányán. Szerettem volna — isteni nászunk gyenge köszöneteként — agg, fonnyadt számmal még egy csókot lehelni kezére. De már késő volt. Ő leejtette vézna testemet és én alázuhantam a gondolába, amelyik a palota kapuja alatt rám látszott varakozni. Utánam dobta a mankót is, amelylyel megajándékozott. És amikor már a gondola ölében fekve, az égbolt csillagait akartam volna megszámlálni, a kormányos — az angora-macska — belefutt sipjába és az evezősök — a tizenhárom kínai sárkány, a halhatatlan hercegnő erényének tizenhárom testőre — az evezőlapáttal már a vizet csapkodta. Vittek hazafelé.

Utolsó ut.

Öt óra van. Kint hus furulya zendül.
A domb tövében, hol gyöngyös dér harap,
Egy ember jó a földéken keresztül,
Üres iszákján vérzik már a nap.

Zugnak a csöndben a nagyitku erdők.
A barna tarlón durva szél vihánczolt.
Most érczből szállnak a szelid köszöntők
És régi buval rikatják a vándort.

Rossz, sánta lába sikos utra jár ma,
Nem ég eléje szives mécsvilág.
Meleg kunyhóknak csattan most a zárja
S most nyílik tán a legszebb csók-virág.

Becézte régen őt is így a párja
 És marasztalta csöndes álmu ház;
 Hevert már ő is puha nászi ágyba,
 De vad szívével utra ment a láz.

Álmodott furcsa, szép legényes álmot:
 Dalolva nyargalt szűz partokon át.
 Hívták magukhoz végtelen világok
 S hulltak előtte rendre a csodák.

Ma vérben álltak meg sebes bokái.
 Csontján füttyülnek átkozott szelek.
 Még vágya egyszer messze, messze látni,
 De mély a völgy, nem intenek jelek.

„Szemem elvénült titkokat keresni —
 Áldott, ki vakon is hazatalál!
 Tűz, víz, csikói kedv: mind semmi, semmi,
 Ha nyütt az inunk és itt a halál.

Ma nincsen ut, min sorsom elvezetném
 És minden vágyam sirva visszafut“
 Így furulyált az árva ember s lelkén
 Becsukódtak a szent aranykapuk.

Mély árokban lent pihenni tért meg.
 Hig sárba szórta csillogó haját
 S hogy csukló szája elmondta az áment:
 Két szeme a kék csillagokban állt.

Kassák Lajos.

Krónika II.

Amerikai párbaj.

— jan. 16.

Nincs romantikusabb valami az amerikai párbajnál; a fekete golyó egy zacskóban, vagy egy kalapban pihenni látszik és mégis odatolakodik a kézbe, melynek érverését egy felmagasztosult szív (ne tessék félreérteni; orvosi kifejezés) sietteti a halálba. A háttérben van az édes lányka, amint roppant fess korcsolyával a lábán a jégen siklik; nyakán keskeny fehér hermelin, fején pufók fehér ródlisapka, azonkívül a lábászárán még kamásni, mert vidéki lánykáról van szó, és titokban lyukas harisnya. Ezzel a hátkép teljes. A fekete golyó elvégzi a maga dolgát és a két szerelmes ifju közül az egyik, ha törik, ha szakad, szerez magának revolvert, hogy határidőre beváltsa halálos ígérését.

Ennél igazán nincs romantikusabb valami a világon. Persze, errefelé minálunk már egész másképpen járja. A háttérben nálunk is egy édes lányka korcsolyázik, de a gyűlöletteljes ifjak nem teszik azt, amit Raab Miklós huszonkét éves komáromi biztosítási hivatalnok tett vetélytársának, X.-nek, a lovagiasság másik bajnokának rideg parancsára. Mert aki a fehér golyót huzza, az parancsol, a másik engedelmeskedik. Minálunk az ifjak szépen megrágalmazzák, esetleg megpofozzák egymást és aztán a golyókat a levegőbe

röpitik, — semmiesetre nem huzzák. Auch gut! Részemről, aki a romantikát nem tartom illedelmes dolognak, még ezt is sokallanám, és ha az én háttérben korcsolyáznék egy édes lányka, inkább őt magát is megrágalmazzám, semmint vetélytársamnak lovagias avancet adnék bármilyen természetű golyók irányában.

Én azonban én vagyok és a szegény Raab az más. Az ő morálja az volt, hogy aki házárdjátékon elvesziti az életét, az tartozik az életével fizetni; mint ahogy nyilván X. is fizetett volna, ha a pártit ő veszti el. A szerencsétlen Raab a szerencsés X. kezébe tette le életét és amikor halasztást kért, X. nem volt abban a helyzetben, hogy ezt a kérelmét teljesítse. Arról persze szó sem lehetett volna, hogy Raab storniroztassa ellenfelével az egész ügyletet. Ezt maga Raab is soknak, sőt kizártnak tartotta volna.

Azon álmodozom, hogy milyen érdekes lett volna, ha a derék X. véletlenül nem Raab-bal került volna konfliktusba a háttérben korcsolyázó fess lányka miatt, hanem velem, e sorok derék írójával. Szoktam én is romantikus olvatagságban szenvedni olyankor, amikor snapszot iszom és a harmadik pohárka tartalmát is lehajtottam. Jó, legyen amerikai párbaj. És ismert pechemmel az én kezembe tolokodik a fekete golyó.

Másnap, vagy harmadnap természetesen X. elküldi hozzám a memento mori-ját:

»Tisztelt uram! Figyelmeztetem; hogy tegyen eleget lovagias kötelességének! Amennyiben huszonégy órán belül nem puffantja agyon magát, becstelensége határt nem ösmer és én élő halottnak fogom önt tekinteni. Abban a reményben, hogy holnap már megkapom az önről szóló gyászjelentést, maradok mély tisztelettel hive X.«

A levél vételekor természetesen már nem vagyok a romantikus olvatagság állapotában és a legnagyobb kéjjel válaszolnám a derék X.-nek:

»Kedves uram, szives felszólításának nem tehetek eleget. Igaz hogy becstelenségem nem ösmer határt, de szivesebben maradok az ön szemében élő halott, semmint holt halott legyek a magam szemében. Higyje el nekem, hogyha ön huzta volna a fekete golyót, én nem ragaszkodtam volna a becses öngyilkosságához; ön se legyen tehát olyan makacs, mint amilyenek mutatkozik. Tisztelem Zelma kisasszonyt. Maradtam hü ellensége . . . stb.«

X. tovább unszolt volna; az én ellenszegülésem pedig nem ösmert volna határt. X. beszüntetett volna, megvetőleg nézett volna rám, lesújtó tekintete kísért volna utjaimban, néma szemrehányásokkal illetett volna, keserű kacagásokkal bántotta volna érzékenységet, a fogait csikorgatta volna felém, bántó czélzásokat tett volna, önmagában kétségbevonta volna lovagiasságomat, mialatt én . . . én gyönyörködtem volna X. haragjában. És ha közben a szerencsés X. asztmában, vagy vesegyulladásban elpusztult volna, én koszorút küldtem volna koporsójára a következő felirással:

»Igy jár az, aki a fehér golyót huzza!«

Ílyenekén álmodozom én ; sajnos, ez az álom nem igen fog teljesülni. Először is nem vagyok szerelmes, másodsor nem iszom snapszot, harmadszor, amilyen pechem van, még én húznám a fehér golyót és a derék X.-nek hiába engedném el a halált, ő, mint egy tölem idegen morál hive, leszámolna önmagával és most engem keresne a rendőrség szándékos emberölés vétsége miatt ; szóval az egész heccz rosszra fordulna. Vagyis még szerencse, hogy az álmom nem teljesül be és a Raab-esettel kapcsolatban bölcselkedhetem az amerikai párbaj intézményéről és mondhatom :

— Ja kérem, nevelni kell az embereket az ilyesmi ellen ! Ja kérem, rossz a nevelési rendszer nálunk ! Ja kérem, be kellene szüntetni a romantikát !

Mindez azonban kissé ócska bölcelet volna, — az efféle pedagógiai filozófia. Mondom tehát még :

— Ja kérem, be kell szüntetni a szerelmet ! Minden romantikának a szerelem az okozója. Ezért iszszak a szegény cseléd lányok a sok egészségtelen gyufaoldatot ; ezért lesznek öngyilkosok a mindenféle vérbajosok ; szerelmi bánat kergeti őket a halálba ; ezért van az amerikai párbaj is és a többi mind !

Igen ám ; könnyű ezt mondani. De vajjon lehet-e addig beszüntetni a szerelmet, míg a háttérben édes jukker lányok korcsolyáznak és ródliznak keskeny hermelinnel a nyakukon, fehér sapkával a fejükön és lyukas harisnyával a lábukon !

Maitre Jacques.

Az utolsó Stuart.

Angol-amerikai regény, CASTLE ÁGNES és EGERTON után.

I. rész. Délután.

(2)

— Oh, nem ott, uram, a hol ön találhatta volna ! ... Szegénység lakta viskókban, szomoru kórtermekben ... Amit ez a nő tett az irgalmas cselekedetek utjain és a nélkül hogy a világ tudott volna róla, az meghaladja mindazt, amit én szóval elmondhatnék önnek.

— Hát így találkoztak. Értem — szólt Favereau, ki visszahanyatlott székébe, becsukta szemét és mélyen elgondolkozott a hallottak fölött.

Hosszabb szünet után Helén újra megszólalt, folytatva a történetet : — A szegény teremtésnek gyermeke is volt.

Favereau föltretenve, félszemét kinyitotta, még újra becsukta és csak ennyit mondott : Oh !

— Hallgassa csak tovább, Favereau. — szólt Helén. — Ennek az anyának volt ereje elszakadni kisleányától, mielőtt ez megérhette volna, hogy a ragály valamiképp meg ne rontsa ártatlanságát. A gyermeket mint egész árvát neveltette valahol a vidéken. Még azt a vigasztaló kis örömet se engedte meg magának, hogy legalább mint idegen néha meglátogassa. Sohase látta többé, pedig soha egyébre se gondolt, mint gyermekére. És egész kis vágyont gyűjtött össze számára.

— Azt hittem, — szólt közbe a férfi — semmije se volt, nyomorultan halt el.

— Ugy is történt. A szegény teremtés, nagy buzgalomban, hogy minél több pénzt hagyhasson

leányára, kockázatos vállalatokba bocsátkozott. Egyszerre mindent elveszített. Ez megölte. Pár héttel ezelőtt levelet kaptam tőle egy kórházból. Megírta, hogy halálán van és kért, hogy irgalomból látogassam meg.

— És maga, irgalomból, természetesen el is ment !

— Természetesen ! — kiáltott fel a herczegné, és ezzel mintegy letérve a diplomatikus bevezetés utjáról, bátran nekivágott az igazi gyónásnak. — Oh, Favereau, ez a jelenet volt a légszomorubb, amit valaha megéltem. Ott feküdt leütve élte delelőjén. Kinosan kinyögött szavakban, mert alig kapott már annyi levegőt, hogy beszélhessen, elmondta töredeztve a maga és leánya életét. Kezemben tartottam jéghideg kezét. A halál fagyos lehellete már lehütötte, de azért kipirult arcza, — szégyenétől kipirult haja gyökeréig, bár nedves volt a halálos veritéktől. »Nyomorult elhagyatottságomban — így szólt — ön jutott eszembe, mint angyali látomány. Ön gazdag, hatalmas és csupa jóság« — ezeket mondta. Aztán így folytatta : »Mondja, irgalomból, megmentené gyermekemet ?«

Favereau lassan tágra nyitotta szemeit.

— Ön pedig, irgalomból, — így szólt vontatottan, szótágolva — megígérte.

— Természetesen ! És magamhoz véve a szükséges iratokat, otthagytam a haldoklót, azt hiszem, békecségekben. — Kis szünet után folytatta, egészen felhevülve : — A kicsike tavasszal született. A fiatal apa és anya az ő nagy boldogságában »Gioja« nevet adott gyermekének. A fiatal férj aztán pár hó múlva meghalt, az özvegy pedig kis gyermekével mélységes nyomorba jutott... akkor lett belőle az ismert Cora May... akkor szakította el magától a kis Gioját.

Favereau mereven nézett maga elé.

— Gioja, Yoy, Öröm, Üdvösség, — ismételte magában — a legmulandóbb, legszeszélyesebb emberi érzés ; bolond kísérlet megörökíteni egy romlékony kis testi alkotmányban !

Helén most egyszerűen csak ennyit mondott :

— A gyermek ma itt lesz... itthon.

— A gyermek ma — itthon lesz ! — kiáltott fel Favereau talpra ugorva. — Itthon ! Jóságos isten, milyen örültség, amit ön tervez !

Favereauval egyszerre Helén is felkelt. És férfi és nő szemtől szembe állt egymással.

— Ah ! nagyvilági férfiak — szólt Helén — mindig ezzel állnak elő, ha valakinek, a taposott ösvényről letérve, egy ötlete támad, hogy valami igazán jó dolgot kellene cselekedni. De hála istennek, az én Clunym nemesebb anyagból van gyurva. Mikor sejtette, hogy mire gondolok, megelőzött s így szólt hozzám : »Azt akarja, hogy a kicsikét magunkhoz vegyük ? Nagyon jól van. Fogadja örökbe. Otthont adunk neki, s ha eljön az ideje, keressünk számára egy jó férjet«.

— Hát ez, kedves Helénem, — szólt a vallás-és közoktatásügy minisztere — engem egyáltalán nem lep meg. Egészen Clunyre vall. Egyébiránt remélhetőleg semmi káruk se lesz belőle, ha meggyőződnek végre, hogy merész ötleteik nem okvetlenül mindig szerencsések. Néhány hétig majd kísérletezni fognak valami nevelőnővel. Azalatt alkalmasint rájönnek, hogy ez a Luciennes még se való árvaháznak. És majd akad valami jó nevelőintézet, mely megszabadítja önöket ettől az utban levő gyermektől.

— Gyermektől ? — kiáltott hangos nevetéssel Helén. — Csakhogy az a baj, jó öreg Favereau, hogy ez a gyermek már — tizennyolcz éves.

Favereau erre nem tudott mit mondani. Végleg kétségbeesett arczzal tekintett Helénre, aztán izgatottan méregette az utat le s fel a terraszon.

Helén csak nézte egy ideig, félig nevetve, félig sajnálkozva. Aztán hozzásimult s így magyarázgatta tovább a dolgot:

— A kicsike ma megérkezik. Ez be van fejezve. Mig Harriet néni védőszárnyai alatt volt, én itt be rendeztem egy kis meleg fészket az én szegény madaram számára. És végre is, Favereau, a szívem most oly csordultig van boldogsággal, hogy több egy csepp se férhetne bele. Oh, ne legyen oly szigoru irántam, jó öreg barátom... Különben az örültség néha szentség. Ha másképp nem tehetem, miért ne játszassam legalább az anyai szerepet?

A férfi megállt, kezét a nő vállára tette, ránézett hosszasan, vegyest atyai, szerelmes és hódoló tekintettel.

— Hát az anya szerepét akarja játszani, — ismételte — hiszen, édesem, maga eddig is csak ezt tette. Van-e köztünk egy is, a férjét sem véve ki, akivel szemben nem törhetetlenül, nem istenileg anyai. — Aztán hirtelen elfordulva, szárazan folytatta: — De azért azt mondom, hogy ennél örültebb tervet eddig még ön se fundált ki, még Cluny sem helyeselt soha.

HARMADIK FEJEZET.

— Halló! — sivitott egy éles hang a házba vezető lépcső legfelső fokáról.

A hercegné körülnézett és arcza egyszerre felderült.

— Hiszen ez Nessie — szólt.

Favereau mélyen meghajolt a vendég felé, udvariasság-kézmozdulattal.

— Igazán boldognak érzem magam — szólt francziánál szokatlan jó angolsággal.

— Halló! akármilyen legyenek, ha ez nem a miniszter — hangzott ismét felülről. És a kis nő a lépcső legfelső fokáról viszonzásul maga is rázta pirinyó kis kezét, kinyitott egy nagy vörös napernyőt és sietett lefelé a lépcsőn, folyton bukdácsolva ruhájában, melyet kegyetlenül nagyon is hosszúra szabtak.

Nessie Rodriguez koromfekete haja bubjától, mely kiváló gonddal volt cziczomázva, magas, hegyessarku cipőjének orráig csodálatosképpen kicsi jószág volt; barna arcocskájának minden vonásában szellemesen különös, kívánatosan takaros; és mozgékony, karcsu kis alakjának minden ízében amerikai, az Ujvilág asszonyainak abból az elbűvölő osztályából, mely úgy tekint Párisra, mint a földi paradicsomra, és el van szánva, hogy már itt lent kiveszi részét az üdvösségből és gondoskodik, hogy ruházata mindig méltó legyen ehhez a mennybeli állapothoz.

Még egyet botlott, ami végveszélylyel fenyegetett egy egész világ szalag-, csipke-, rojt- és mindenféle czafrangszövevényt és aztán a kis hölgy végre megállt, odanyújtotta pirinyó gyűrűs kezét Favereau-nak, csőröcskéjével pedig csicseregve lecsapott a hercegné halántékára.

— Az a kérdés, Helén, mit szólsz az új ruhámhoz? Paquin szerint egy hüvelykkel köröskörül a földet kell surolnia. Csak azt szeretném tudni, hogy járjon az ember ilyen hosszú katufrékban? Önnek jó izlése van, miniszter ur! És jól esik végignézni a ruháján. Mondja őszintén, mi a véleménye erről az új divatról? Ostoba ügy, nem gondolja, elfelejtetni az emberekkel, hogy lábunk is volna?

És ezzel elhelyezkedett egy hintaszékben, kecsesen, gondosan, hogy kalimpáló csodás cipőit kellően szemügyre lehessen venni.

Favereau pedig kissé odahajolva, összeránczolt homlokkal, szemüvegén keresztül komolyan szemügyre is vette a himzeit keztyübőr cipő méreteit.

— Nem hiszem, — szólt sóhajtva — hogy legyen férfi, ki elfelejtheti, hogy önnek, asszonyom, lába is van.

— Miniszter ur, ez lehet bók, — felelt gyanakodó arczzal Nessie — de lehet gorombaság is. — Aztán megfedkezve divatról, cipőről, egészen a Helén arczába mélyedt. — Mi történt veled, Helén? — szólt egyszerűen. — Mintha kicserélték volna az arcodat reggel óta.

— Hirt kaptam.

— Ujabb levél a hercegtől?

— Sürgöny. Nem jön még ma.

— Akkor van miért! Én meg azt kérdem, Favereau ur, van-e még egy asszony a világon, ki ilyen ünnepi ragyogó ábrázatot öltön csak azért, mert az urát éppen haza várja? És milyen öltözék! Csupán az ura kedvéért! Az igaz, én is jól kicsiptem magam, de ez az amerikai tengerész rokonért van, tudja, Santiago hőseinek egyike, új fiatal legény a láthatáron.

— Sokat ígéro megjegyzés, — szólt Favereau — szemtől-szembe...

— Az öreg legénynyel? — egészítette ki Nessie nevetve, aztán, friss lélegzettel, visszatért a dologra: — Hát nem igazi szent ez a Helén? Mondja, Favereau!

— Azt mondom, — válaszolt Favereau szárazon — hogy Cluny is lehetne ilyen igazi szent.

A hercegné ijedt tekintettel nézett a férfi jelentős arczára. Szemöldjeit összeránczolta. Látszott, hogy remegő ajkai közül egy pár erős szó készült kitörni a támadó felé, de a majordomus éppen e pillanatban jelentette a five o'clock teát, ami aztán elvágta a kínos jelenet fonalát.

Nessie egész lélekkel a teasüteményekre vetette magát és egyelőre semmi egyéb iránt nem érdeklődött. Favereau előbbi helyzetében mozdulatlanul várt, míg átvehette Helén kezéből a teáscsészét. Aztán gondolataiba merülve kavargatta a három darab cukrot az üres teában, mert a ház urnője nem felejtette el, hogy kedves öreg barátjának mi az izlése, hogy a teát tejszin nélkül szereti. És körbe-körbe járt a kis kanál a sárga orosz teában, ámbár a cukor már régen elolvadt; és körbe-körbe keringett aggodalmas gondolata, talán éppen oly céltalanul.

Olyan derült, nyugodt, érinthetetlen, szilárd minden egyébben, de ezen a ponton mily könnyen sebezhető; csak tréfából érintse az ember az oly bálványának tökéletességét, már attól is elborul az arcza. Angyal, szent az egész világra nézve; asszony, gyöngédebb, mint a legtöbb, a férfi, a hitves iránt. Isten óvjon bennünket, és ezt a házasságot én szereztem, hogy boldogságot adjak neki — a saját szegény szívem kárán!

— Igen, drágám, — kezdte megint a szót Nessie, egy szelet mogyorós süteménnyel hadonázva a hercegné csüggeteg feje irányában — az tény, hogy te nagyon is jó vagy erre a világra. — És a süteményt majszolva, ezt is, a szót is elharapdálva, de azért a legnagyobb komolysággal folytatta: — Most már ne kapaszkodjál a férjeddal magasabbra, édesem. Nem, azt ne merd megpróbálni! A férfiak nem igen szeretnek mindig fenn a magasban tanyázni, ugy-e, Favereau ur?

Favereau lenyelte az utolsó korty teás szirupot, a csészét letette az asztalra és csak azután szólt szárazon:

— Nagy magasságban a levegő talán nagyon is ritka, hogy benne a közönséges tüdő kényelmesen vehessen lélegzetet.

— Ez az! Ami engem illet, — folytatta Nessie — engem mindig megtámad valami magaslati szédülés, ha egy-egy hetet itt töltök e házban, Helén mellett.

A hercegné kérdő tekintete az egyikről a másikra tévedt.

— Mintha nem érteném egészen, hogy voltaképp mit akarnak mondani — szólt nyugtalanul, kissé kipirulva.

— Csak a javadat akarjuk — kezdte csengő hangon, eleven kézmozdulatokkal kísérve, lendületes oktató szónoklatát a kis mentor. — Mindnyájan tudjuk, hogy angyal vagy, szent vagy, fejed körül ma holnap ott lesz a dicsfény, és tudjuk, hogy minél jobban közeledel az égboltozathoz, annál otthonosabban érzed magad. Csakhogy a férjek — a férjek, édesem, azok merőben közönséges emberi lények. Ha az ember boldogul akar velük élni, hát bizony szálljon le a maga különleges magaslatáról...

— Más szóval — vágott közbe Helén mindjobban sötétülő arczzal — minden nő sülyedjen lefelé, ha tetszeni akar az urának. Te ezt tanácsolod, Nessie, és ez nálad — tapasztalat?

De alig ejtette ki a szót, máris nagyon megbánta és bocsánatkérően nyújtotta kezét Rodriguezné asszony felé. Csakhogy ez a hölgy egyáltalán nem volt olyan nagyon megsértve.

— Köszönöm! — szólt Rodriguezné asszony. — Tapasztalat? Nem! Hiszen már a fejemig sáros volnék, ha megpróbáltam volna leszállni az én Rodriguez uracskámhoz. Tudod, az embernek azért még nem kell egészen a pocsolyáig utánuk sülyedni.

— Rodriguezné asszony valóságos filozófus — szólt Favereau s egy cigarettát vett elő, miután némán körülnézve engedelmet kért, hogy rágyujthasson. — Igen, vannak közepes fokozatok is. Azok a legbiztosabbak. A megalkuvás mindnyájunknak igen ajánlatos.

— Megalkuvás! — kiáltott a hercegné. — Még a szót is utálom! Gyűlölöm a gondolatát! Mert mit jelent? Azt, hogy az ember a megengedhető határig hazug legyen. Takaró, melylyel az árulást elrejtjük. Csók, melyet másra gondolva adunk.

Favereau csak nézte szomorú, bölcs szemeivel a haragtól lobogó arcot és szólt:

— A megalkuvás, kedves asszonyom, a földi boldogulás sarkalatos föltétele. Biztonsági szelep a társadalmi érintkezés kazánján. Első leczke, amit a gyermeknek adni kellene; utolsó vigasztalás az öreg embernek.

— Nekem nem kell — válaszolt a hercegné. — Sohase elégítne ki a fél-becsület, a fél-szerelem, a fél-boldogság. Azt hinném, a másik fél is hiányzik. És bizonyosan — tette hozzá egy kis szünet után — Cluny is így gondolkozik. Előtte is veszendő volna az egész becsület, ha sérelem esnék a tiszta igazságon.

Favereau egy pernye cigarettahamut vert le makulátlan szürke térdéről. Rodriguezné tágra nyílt szemmel nézett Favereau felé, de az elfordította fejét. Aztán talpra ugrott, egyszerre a Helén széke mögé került s átölelte barátneje nyakát.

— Mondom, nagyon is jó erre a világra — ismételte, folyton keresve Favereau tekintetét és beszélt mindenről: hogy találkoztak mint gyermekek a zárdában, milyen jó volt hozzá Helén már akkor is, szivét és a csokoládébonbonokat is megosztotta vele.

— Tudod, amiket Favereau ur szokott hozni neked, amikor meglátogatott. Oh és emlékszel-e, hogy egyszer Angelika testvér rajtakapott, amikor hálából a

csokoládéért éppen megcsókoltad Favereau urat. Szégyény testvér elképedt a rémülettől. Te mentségül azt mondtad, hogy ezt máskor is meg szoktad tenni, ami azonban láthatólag nem igen nyugtatta meg Angelika testvért. Ön, Favereau ur, ezt talán észre se vette. Bizonyosan ügyet se vetett rá, hogy önt egy kis leány megcsókolja-e vagy sem. De bezzeg sirt az én kis drágám három éjszakán keresztül attól való félelmében, hogy ön azt találja hinni, hogy nem szereti önt többé, mert nem ad csókot a bonbonokért.

— Emlékszem, emlékszem, — szólt Helén, kissé lecsitulva és mosolyogva, amint félig csukott szemmel himbálózott hintaszékén — azok szép, igen szép idők voltak.

— Istenem! Ön alkalmasint nem emlékszik — szólt oda Nessie Favereaunak.

Az öreg legény eddig erősen állta az ostromot s a világerő nem nézett volna Nessiere. Most végre fölvilant a szeme és e tekintettől Nessienek elakadt a szava. Finom női érzéke megértette az egyetlen szemvillanásból a férfi életének egész tragikus titkát.

— Ugy, — kóválygott fejecskejében a gondolat — hát szerette Helént! Mindig, már gyermekleány korában is! Lám, az öreg Favereau! Különben nem is volt olyan öreg, — most is alig van túl egy kicsit az ötvenen. És nem felejtette el, mikor Helén utoljára megcsókolta. Nem, sohase felejtheti. Jó isten, hogy nézett rám...

A kis Nessie kénytelen volt ismét fordítani egyet a társalgás fonálán. Már alig türtöztette magát, hogy hangos sirásra ne fakadjon.

— De milyen szép ruhád van, Helén, — szólt jobb gondolat híján — pompás szövet, pompás csipke, szabás, minden, s te magad is pompás vagy benne. Szeretném tudni, kivel csináltattad?

— Egy fiatal özvegyasszonnyal, itt Saint-Michelben — volt a rövid válasz.

A kis hölgy erre ismét megfélekedezett magáról s megeresztette a kantárszárát:

— Tudtam, tudtam! Nézze meg az ember! Csodálni való ez a hercegasszony! Most igazán nem tréfálok. Figyeljen csak ide, Favereau ur! A dolog nagyon komoly. Ez így nem mehet tovább. Hogy így bezárkózik; házából zárdát csinál, tele imádsággal és jó cselekedettel; ez a borzasztó szegény körülötte; ez a sok örökbefogadás, a titokzatos árvák, ön halott az árva leánykáról, hogyne hallott volna! Aztán ez a, ez a... — és már fenn visongott a hanglétra legmagasabb fokán — falusi divatszalon, hol a ruháit készítetteti!

Dramai szünet. Helén hangosan fölkaczagva kézimunkája után nyul Favereau, a józan komolyság, eregeti a cigarettafüstöt. A kis hölgy pedig rövid pihenés után nyargal tovább.

— Most pedig azt mondom, Helén, hogy ez a te herceged nagyon is sokat van a házon kívül...

— Ha távozik, az csak azért van, mert kötelessége máshova szólítja — válaszolta a hercegné a teljes nyugalom mosolyával.

Favereau gondosan leverte kisujjával a cigarettahamuját s látszólag közömbösen nézte a hadakozó feleket, mintha tudomásul se venné Helén jóságos tekintetét, melyből az sugárzott ki: »No nézze ezt a tökéletlen teremést!«

— Hát én mégis amondó vagyok, — szólt Nessie növekvő komolysággal és indulattal — ha az én uram volna, bizony sohase engedném szem elől. — És verte kis öklével a teásasztalt; az edények csakugy csörömpöltek bele.

Luciennes urnője indulat nélkül újabb öltést tett a himzésen; a vallás- és közoktatásügy miniszterét pedig látszólag teljesen elfoglalta az a kérdés, hogy most a sok közül melyik cigarettát válassza ki.

Az embert nagy próbára teszi, ha látnia kell, hogy jószándéku tanácsát ennyire semmibe se veszik. A kis Nessie nem igen állta ezt a próbát, még izgatottabban folytatta:

— Azonnal magadra, vennéd, édesem, a saint-micheli fiatal özvegy egész divatszalonját (én persze inkább a Paquin szalonja mellett maradnék!), ha két garas ára eszed volna. És mennél szépen az uraddal mindenüvé, vadászatra, versenyekre, tengeri kirucz-zanásra...

— De nézd csak, — szakította félbe Helén — Cluny véletlenül éppen nem törődik a versenyekkel. Nevetséges vagy!

Nessie összecsapta kezét.

— Igazán? Én? Ne mondd! — kiáltott kimondhatatlan sajnálattal, a nyilván látható ellenkező meggyőződés fölényével és végleg elkeseredve és folytatta volna kitörését.

Azonban Favereau is becsapta hirtelen cigarettaszelenczáját egy csattanással és előrehajolva, rövidlátó szemeit egy helyre irányítva, gyorsan odaszólt Nessienek:

— Rodrigueznő asszony, a világért se akarnám önt megijeszteni, hanem... egy darázs van a bal füle mögött.

Nessie fölriadt. Minden egyébről megfeledkezve, csak a fenyegető veszedelemre gondolt. Keringett maga körül, hadonázott kezével, sikoltzott. A herczegnő is segítségére sietett és igyekezett megnyugtatni. Favereau is nagyon kutatta szemüvegén keresztül a láthatatlan bogarat — de eredmény nélkül.

— Már elment, Nessiekém — szólt a herczegnő.

— Ön elfelejtette, — folytatta szemrehányólag Favereauhoz — mennyire félt mindig éppen a darázsaktól.

— Nem felejtettem el — válaszolt nyugodtan Favereau. — Bocsásson meg, Rodrigueznő asszony, de nem tehettem másképp. Ha a mérges fulánk egyszer bennünk van... — És Favereau elhallgatott.

A hadonázó, sivalkodó Nessie is csöndes lett egy perc alatt. Arcza ünnepi nyugalmat öltött. Jelentős tekintetet vetett Favereaura, elpirulva csak annyit mondott alig hallhatóan:

— Köszönöm — és szokatlan jámborul visszaült székébe.

Ezalatt távolról kocsizörgés hallatszott, előbb halkán, aztán mind erősebben.

— Ha! — kiáltott Helén. — Cluny! Ez Cluny!

És egy fordulattal, könnyedén mint egy gyermek, végigszaladt a terrazon, fel a lépcsőn és eltűnt a házban.

Nessie és Favereau magukra maradtak.

NEGYEDIK FEJEZET.

A Stuartok léhaságát minden pártatlan történetírónál bebizonyítva találjuk. Tudjuk, hogy maholnap a világ előtt lesz a Mary Stuart hü képe is minden hamisságával és romlottságával együtt, könyörtelen tollak pedig már régen lekaparták a személyes kiválóság, állhatatosság és férfi-becsület utolsó foszlányát is a vértanu-király patetikus alakjáról. A legjobb, amit a becsületes Thackeray mondani tud második Károlyról, az, hogy nem volt olyan királyi snob, mint nagyatyja; második Jakabnak pedig már a pusztá neve átokra készítet.

De hiába minden tény és higgadt ítélet. Ezt a trónról letaszított fajt a regényességnek sokkal fin-

mabb tömjénfüstje, az áhitatnak sokkal gyöngédebb emlékei környezik, mint bármelyiket a hasonló sorsu családok közül.

Nem mintha e faj leszármazása nemesebb lett volna. Nem is mintha szerencsétlenebb lett volna, mint a többi. A lefejezett Stuarténál értékesebb, ártatlanabb volt a tőkére került Bourbon-fej. Más királyi uralkodócsaládot is igen sokat letaszítottak a trónról, elkergettek, száműztek a világon, de egyikük névéhez se tapadt az a szeretet, amelylyel ez a pusztá szó, Stuart, ma is eltölti a legtöbb ember szívét. Egyéni varázsukban lehetett valami ellenállhatatlan erő!

Ugy látszik, Charles-Edward Fitz-Roy Cluny herczeg is az ő egyenes ösétől, James Stuarttól örökölte azt a sajátos büvölő erőt, mely általános népszerűséghez juttatta, melynél fogva született környezetében bizonyos imádással vették körül.

Valahol egyszer úgy mutattak rá, mint olyan emberre, akinek mindent meg lehet bocsátani. Büvölő erejének tulajdonítható, hogy vele szemben a jónak és rossznak fogalma elvesztette eredeti jelentését; mert neki mind a kettő egyformán jól állott. És nem tudom, mint szent bizonyult-e szeretetreméltóbbnak, vagy pedig mint bűnös. Egyébiránt olyan bűnei voltak, melyeket a világ a legkétségesebben meg szokott bocsátani: bőkezű volt, jó pajtás, határtalanul büszke, bátor, oda se nézett a következményekre, igen-igen szerette és élvezni tudta a nőt, a szellemes embert, a játékot, a bort.

Volt a faj ez utolsó férfisarjában valami az elátkozott Stuartok mélabujából, de semmi, barátainak állítása szerint, a Stuartok hitványságából, alattomoságából; annál több méltóságos fellépésükből. Bármielyen jó czimbora volt, mindenki mindig érezte, hogy Cluny herczeggel áll szemben. Első pillanatra szembeünt benne a faj kiváló tipikus szépsége. A szemöldök sajátosan magas íve a nagy szempillák felett és merész hajlása a halánték felé; a hosszukás, nagy szemnyílás; a nyerges, finom orr, mozgékony, érzékeny szárnyai-val; a könnyedén felhajlott bajusz alatt a komoly száj csalogató mosolyával; vékony kis kezek, — szóval mindaz, amit meg szoktunk csodálni a Van Dyck-féle arczképeken és ami megérteti velünk a faj egyéni erejét. Aztán, amit ecset sohase tud egész mélységében vászonra tenni, se toll leírni: a lüktető eleven élet az arczvonásokban és mindenekfelett az a végtelenül édes mosoly.

Jaques Favereau és Nessie Rodriguez, akik pedig lelkük mélyén meglehetősen háborogtak, lázongtak a szerencsének e könnyelmű gyermeke ellen, Cluny herczeg hangjának első szavára érezték, hogyan párolog, tűnik el lelkükből egyszerre minden ellenséges indulat.

Mert Cluny herczegnek nem utolsó vonzóereje volt a hangja: a leghizelgőbb, legédesebben csengő beszédszerv, amelylyel férfi valaha meg volt áldva; a legtisztább zene, amelynek összhangos hullámaiban még az is megszépült, amit mondott.

A ház ura mosolyogva közeledett vendégei felé. Helén a karján csüngött és nem igyekezett titkolni azt a végtelen gyönyörűséget, melylyel férjének pusztá megjelenése is elárasztotta.

— Asszonyom, — szólt Cluny, ráhajolva Nessie kínálkozó ujjacskáira — önt látni mindig új élvezet. — Aztán egy lépést tett hátra, egyetlen megértő tekintete rávillant a kis alakra s így folytatta: — Sohasse ugyanaz és mindig bájosabb, mint valaha.

És a kis nő el volt ragadtatva, hogy ime, a Paquin »legújabb csodája« nem veszett kárba.

A herczeg aztán kezét fogott Favereauval. Azt mondta neki: Örvendek. És bizonyosan örvendett is. Kézfogásának, hangjának, szemének melegségét meg kellett érezni.

— Az ördög vigye a haszontalanját; az ember még nem is haragudhatik rá — kiabált a Favereau szive boszusan.

— Így van ez, látod — szólt most a herczeg, boldogságtól fényes, nagy szemeit nejére fordítva. — Nem tudtam tovább maradni. Minél hosszabban vagyunk távol egymástól, annál erősebben szorit a kötelék, mely hozzád fűz; végre oly erős lesz a szorítás, olyan fájdalmas, hogy haza kell jönnöm.

A fogékony lelkű Nessie csak úgy szivta magába ezeket az édes szavakat, de meghallotta azt is, amint Favereau egy szárazat köhintett s jórészt e köhítés alatt megszólalt:

— Igaz is! Ha az embernek ilyen felesége van otthon, akkor ez az otthon a legjobb hely is a számára.

— Mennyire igaza van önnek — válaszolt Cluny. Helén pedig szemlesütve irult-pirult, mint egy serdülő leányka.

Ezalatt mind leültek a terras egy kis zugában. Csak a herczeg maradt állva a Helén hintaszéke mellett és tekintete belemélyedt az esthomályba, a park sűrűjébe. Egy kis harang ártatlan falusi hangja, a távolságon átsűrődve, az Angeluszt csilingelte. És a herczeg, mintha csak fenhangon gondolkoznék tovább azon, amit Nessie mondott, így folytatta:

— Ha a férfi otthon nagy is egy olyan nőt, mint Helén, magával visz egy szentképet, amely előtt mindig égeti a maga kis örökmécsését. S amint az órák mulnak egymásulán, úgy tetszik neki, hogy a szentkép mindig szinesebb, szebb, imádandóbb lesz. De mégis, mikor megtér otthonába, a szépséges szentkép — semmi a valósághoz képest.

Aztán lehajolt, fogta neje kezét, amely már nyult öfeléje és hosszasan, melegen megcsókolta.

A herczeg érzelmes áradozása Nessiet, ha lehetséges, még jobban meghatotta, mint magát Helént.

— Na, — kiáltotta fel — ez az én kedves valami! Azt hiszem, ha Rodriguez nekem egyetlen egy ilyen kis beszédet kivág, meg tudtam volna neki bocsátani mindent — de mindent!

A jó öreg Favereau a szentkép legendáját még türelemmel hallgatta, de a kis nő nagy szavaira kénytelen volt hangosan felkaczagni, a mai szent napon először és utoljára. Nessie mindig boldog volt, ha derűtséget kelthetett; látva a sikert, maga is kacagott — önmagán s ezzel vége is volt a naplementi párás, titokzatos varázsnak. Még csak egy újabb kocsidübörgés hiányzott, a parádéslovak nehéz trappja, ami a tulsó udyar felől hallatszott, hogy az egész társaság visszatérjen a prózai világba.

Rodriguezné asszony ugrott fel először és sietett a lépcső felé, most is hűségesen bukdácsolva uszályos, hosszú ruhájában.

— Ez a hős, — kiáltott vissza Favereau felé — remélem, hallott róla. Vitézi tettei miatt mi amerikaiak csaknem megpukkadunk a büszkeségtől. Azt hiszem, Helén, hogy Favereau ur hallott már valamit Sántiago felől? Különben nem lehet tudni! A francziák néha úgy tesznek, mintha semmiről se volna füstjük Franciaországon kívül. De már itt is vannak. Elöl jön egy tubákszinű napernyő, a te Karmos nénéd, Helén, — azaz bocsánat, De Lormes márkinő asszony. Aztán egy nagy fehér szalmagomba-kalap és alatta persze a kis ártatlan, a titokzatos árva... De hol van a hős? Nem látom...

(Folytatása következik.)

Dal.

Az ég szeméből	Égő szememből
Dus esőcseppek:	A forró cseppek:
Angyalok könyei	Bánatom könyei
Földre peregnék.	Földre peregnék.

És a nyomukban	De a nyomukban
Mindenüti áldás:	— Hiába várok! —
Mámoros illat,	Nékem nem nyílnak
Édes virágzás.	Örömvirágok.

Friedrich Alice.

Saison.

Az akrobat.

Bemegyek a moziba, hogy üdítsem lelkemet. Két koronát adok a jegyért, amitől már nem nagyon üdül a lelkem, hiszen két korona már egy színházjegy ára. De azért mégis bemegyek, hogy üdítsem lelkemet. Ó-kori tragédiát hirdet a program és az ember szívesen frissíti fel ó-kori emlékeit. Hadd látom, ugymond, mik a különbségek a tógák közt, ugymond, pedig rettenetesen sokat tölcseztek belém a *toga candida* és a *toga praetexta* nevű ruhadarabokat. A sisak, a pajzs, a mellvért és a saru alakját is voltam bátor elfelejteni.

Azt se nagyon tudom már, a rabszolga hogyan öltözik és utoljára Pompéjben láttam néhány gladiátorsüveget vasból. S mert tiz év óta egyre meg akarom rendelni Mommsen nagy Római történetét, de még egyszer sem rendeltem meg, mert a megrendelés pillanatában mindig értesülök róla, hogy a negyedik kötet hiányzik, Mommsen nem írta meg s most már nem is fogja megírni, hiszen időközben meghalt: ugymond, a moziban megtudok egyet-mást, amit vagy rosszul tudtam, vagy egyáltalán nem tudtam.

Spartakuszt adták és az ő rabszolgalázadását.

Kellemetlenül érintett, hogy e Spartakusz, akit a szomszédom folyton Spartacusznak olvasott a fehér lepedőről, hogy e Spartakusz mingyárt az első felvonás elején szerelmes volt Krasszus konzul leányába. Ezt inkább ne tette volna, mert egyrészt ennek nincs a történetben nyoma, másrészt biztos, hogy az ilyesmi csak rosszra vezethet. De aztán a gladiátorok és a rabszolgák szépen fellázdak, ami nagyon tetszett nékem és az Apenninekre vonultak, amihez ugymond volt eddig még személyesen szerencsém.

A szenátus ülését nagy figyelemmel kísértem, de bántott, hogy a szenátus mingyárt Krasszuszt bizza meg Spartakusz leverésével. Éppen Krasszuszt, akinek a lányát Spartakusz amugy is szereti. És éppen Krasszuszt, aki akkor nem is volt konzul. Mi a manónak tanultam meg annak idején ezt a két gyönyörű és nehéz nevet: Gelliusz Poplikóla és Lentulusz Kló-

diánusz, — akik valóban konzulok voltak és Spartakusz-tól vereséget szenvedének? De mindegy. A vásznon Spartakusz nagyon megveri Krasszuszt is, noha úgy tudtam, hogy megfordítva történt, hogy Krasszusz verte meg Spartakuszt.

Végül valami szerelmi bonyodalom következett s ennek következtében Spartakuszt a czirkuszban orosz-lánok elé vetették. Ez nagyon gyönyörű volt, ahogy a filmen Spartacuszt az orosz-lánok széttépték. Nem tudom, hogyan csinálják ezt, de nem csekélység.

Azonban mikor a függöny legördült, akkor a lepedő elé lépett egy kövér hölgy és ezt mondta a különben néma moziban élőszóval:

— Elcseim essz ürejim (Hölgyeim és uraim). X. Y. ür, eki Spartakuszt elekitötte, lessz ze-erenczész aszonnal zeméjeszen bemutatkazni.

S csakugyan egy pillanat müve volt, hogy X. Y. ur megjelent a lepedő előtt egy dobogón, szép meztelenen, hogy az izmai jól látszódnak s elkezdte megköszönni a tapsot, ami megjelenését üdvözölte.

— Na, — mondom — hol vagyok? Moziban vagy orfeumban.

— Pszt! — szólt szomszédom, mert félt, hogy nem hallja esetleg az izmok ropogását.

— De mi ez? — mondtam én. — Én ide vásznat jöttem nézni és eleven embert mutogatnak, tehát csalásnak estem áldozatul.

— Pszt! — ismételte szomszédom és hogy bátoritsa az idegen mezitelent, hozzátette:

— Bravó Spartacuszt!

Spartakusz ezenközben hozzálátott az izmai dagasztásához, s a hölgy, kit az imént már hallottunk, egy kis pálczikát tartott a kezében és mutogatta az izmokat, a latin nevüket mondva utánuk, igen kedves francziás kiejtéssel:

— Sztternokleido-masztoidesz...

Többet nem tudok, sőt talán ezt is rosszul tudom, de ő tudta valamennyit, s mikor a biczepszet mondta és Spartakusz a biczepszet mutatta, valósággal hogy éljenzés harsant fel az egybegyültek körében. A biczepszet annyira ismerték és szerették.

És mikor minden megvolt, az összes izmok szabadon elővezetve lettek, Spartacuszt meghajtotta magát és azt mondta:

— Kö-sző-nőm.

A hölgyek tombolva tapsoltak, én morogtam, mert a műfaj meghamisítását láttam az esetben. De a szomszédom így szólt:

— Pszt!

Gábor Andor.

INNEN-ONNAN.

☞ Goldis. Oláh bitangok, hazaárulók voltak és amit csak parancsolnak, azok voltak a goldisok, amíg szó volt arról, hogy a miniszterelnök tárgyal velök. Ám mihelyt az egyik Goldis tuzló követelése miatt megakadt a tárgyalás, mihelyt Goldis a miniszterelnök ellen nyilatkozik, — rögtön Goldis lesz a goldisból és román az oláhból. Tegnap még az ország ellensége, ma Tiszára nézve kellemetlen ember, holnap már az ő fegyvertársuk is lehet. Holnap? Hát tegnap nem úgy volt, hogy Goldis majd nem az lehetett volna, holnap úgy lehet. És amikor majd Goldis őket fogja leleplezni, akkor Goldisból újra goldis lesz és a románból oláh. Közben pedig megvagyunk mindannyian, a legjobban pedig Goldis, aki akár goldis, akár Goldis, egy barátira, egy szövetségesre mindig akad nálunk.

* * *

♂ A budapesti utca. Vidékiek vagyunk... ez volt a Gálos Kálmán munkásgimnáziumi előadásának kicsengése. Vidékiek vagyunk és úgy járunk Budapest utcáin, mintha az utca — nem is a miénk volna, gyáván, sután, magunk-megadással. Igen: a budapesti ember nem ura, hanem áldozata az utcának és ez az oka, hogy minden utcára-menése: egy öntudatlan harczbavonulás, védtelen, tehetetlen, az auto elűtheti, a vilamos elgázolhatja, az épülő ház: az ideiglenes mauzoleumja lehet és minden utcasarkon és minden keresztezésnél és torkolatnál és utca-deltánál száz ismeretlen halál-baj csaphat le rá. Ez a diagnózis közismert és annál súlyosabb, mentül közismertebb; de Gálos Kálmán tovább ment, ő nemcsak a diagnózist állapította meg, hanem azokat az eszközöket is, amelyek elháríthatják a szüntelen életveszélyt a budapesti ember feje felől. Lehet segíteni és nem is kell sok a segítséghez: csak mindenkinek vigyáznia kell magára és a mágisztrátusnak meg kell szervezni a közlekedési rendőrséget. Olyan egyszerű és olyan magátólértető, — és nagyon természetes, hogy egy nagyon okos embernek kellett jönni, hogy ezt az egész egyszerű dolgot megmondja.

* * *

Bernády György. Már az a közmondás sem igaz, hogy »nemo profeta in patria sua«. Ime Bernády főispánt a polgári disz minden fényével aggatja tele az ő szülővárosa. De tudni kell, hogy Marosvásárhelyen az ósdi Bodorkutja helyén színházi palota, városház, kulturpalota, könyvtárpalota, alsó, felső iskolák, internátusok közgazdasági, ipari intézmények; új szociális alkotások, utcák, terek születtek az ő keze nyomán s a rideg statisztika állapította meg, hogy e székely főváros fejlődött a legmagasabb számarányokban egész Magyarországon. A postai hivatalnokokat meg kellett duplázni, s gyorsvonatot kellett vinni e városba is, mely eddig kínai fallal és döcögő bumlivonattal bonyolította le forgalmát. Székelykocsárd felől. S mindez 15 éven belül, míg ő volt a polgármester s a főispán, kinek egy programja volt csupán: dolgozni folyton, éjjel-nappal, s nem hivatalnoki ambícióval, de apostoli inspirációval, mely nem retten vissza a veszedelmektől és kitalál, kigondol, teremt ott is, hol a középszerűség tanácsatlanul áll. Marosvásárhely udvari tanácsos főispánja a munka és alkotás férfja, folyton utazik, külföldet, Amerikát beutazta, s értékes tapasztalatait meg is valósítja. A kereskedelmi miniszteriumnak ipari és kereskedelmi ügyekben kiküldött miniszteri biztosa Erdélyre nézve, s nincs az a legparányibb falu a hegyek

EGO szén-savas Borax
 üdít, frészt, fiatalít.
 11levél: 30 fillér 1 doboz 1 korona
 Pattanást, mitesszert, bőrvörösséget elmulaszt. Bársónysima, rózsás, üde, bájos arczzsint ad.
 EGO pipere boraxszappan... K 1.—
 EGO pipere boraxcrém... K 1.50
 Főraktár: **KISS LÁSZLO** drogeria Budapest, Baross-utca 81.

között, hová személyesen el ne látogatott volna. Bernády György politikája nem a szónoklás, az üres reprezentálás s az aláírás és fogadás gesztusaiban merül ki. Ő a főispáni kar *vasfőispánja*, talentuma, folytonos alkotásra, cselekvésre ösztönzi, mindenben ragyogó ellentéte és modern, új típusa a párancsoló, basáskodó közigazgatásban az alkotó, termékenyítő elmének.

* * *

☞ **Panama.** Már megint egy bank keveredik bele a magyar politikába. Mindennap lelepleznek egy bankot azért, mert az pénzt ad . . . Az ország sir a nyomoruságtól, a szegénység már testi betegségeként fáj minden egyes embernek, de amikor jő a leleplezés, akkor feledve minden saját bajunk. Az inség már nem sujt, az éhség már nem rág fájón, karunk hatalmas, kezünk ökölbe szorul és szánk tajtékosan kiáltja:

— Panama! Panama! Panama! Háromszor is panama!

Azután, hogy kiáltozás közben indulatunk elmúlt és a szegénységünk tudata is fájón jelentkezik újra, akkor magunk elé meredünk.

— Hogyan is mondta Bismarck a milliomosokról? Azt mondta, hogy gazember valamennyi és a legfőbb bűnük, hogy olyan kevesen vannak.

Igen és a bankok, amelyek még pénzt adtak? A panamáik, amelyek a múlt időben történtek?

* * *

♂ **A kiátkozott abbé.** A reverendát Párisban épp úgy tisztelik, mint azelőtt, és ha a reverenda egyszerűen egy ruhadarab: és nem világfelfogás, szimbólum, ellenforradalmak fekete zászlója, akkor a kamara elnöki székét is földrapériázák vele. A Lemire abbé civíl-karrierje azért korántsem azt bizonyítja, hogy a papokat nem a spirituális missziójuk miatt falták, hanem azért, mert politizáltak; de hogy: nem az volt a baj, hogy politizáltak, hanem az, hogy nem úgy politizáltak, ahogy a republikánusoknak tetszett. Lemire abbé úgy politizált, ahogy a republikánusoknak tetszett — és a kamara alelnöke lett. Ez volt a felelet a kiátkozásra — a papunkat tudniillik kiátkozták, megint nem azért, mert politizált, ahelyett, hogy imádkozott volna, hanem azért, mert — nem az imádkozás politikáját folytatta. És az iskoláért való élethalálharcz így lesz a reverendáért való élethalálharcz. Mert a reverenda a béke, az irgalom, a kiengesztelés . . .

* * *

♂ **A tűzhányó.** Az egymást öldöklő emberfajoknak a természet is segítségére jött és az állig vasban álló sárga óriás: Japán most már le is kapcsolhatja a pánczelt, — fölösleges a háboru, hisz az a százezer emberélet, amelyet Japán a maga hulla-költségvetésében prelinál, amugy is elpusztult. Istennem, milyen kis dolog a háboru, milyen kis dolog az a háboru, amelyet az emberek viselnek egymás ellen. A hadseregek föl-szivják az életet és évtizedek lázas munkája, fegyverkezése, izgalma és rettenetes nyugtalansága, százezer ember elesik a harcban, — milyen kis béka-egérharcz ez az egész ahhoz az örökháboruhoz képest, amelyet a természet visel az ember ellen. Egy tűzhányó megnyílik, a láva ömlik, főluk, városok elsüllyednek és százezer ember egy óra alatt eltűnik a föld színéről. És az emberek, ahelyett hogy minden tudást, lelkesedést, akarat- és energiamennyiséget a közös ellenség ellen fruktifikálnának, egymást ölik, egymás ellen fegyverkeznek, mint az egyszeri paraszt, aki a jégeső után maga pusztítja a termést: hadd lám Uramisten, mire megyünk ketten!

SZINHÁZ.

Matyó-lakodalom.

(A Nemzeti Színház újonsága.)

Az etnográfia érdeklődve halad feléjük, meghallgatja a különös, vontatott beszédüket, azután-vállat von és tovább megy: a matyó-nyelv csak középső-palócz nyelvjárás, mátravidéki sajtáságokkal. De a legenda ott szárnyal a néhány falujok felett és azt suttozza: ezek nem palóczok, ezek nem tótok,¹ ezek nem is magyarok. Ezek tatárok. A nagy dulás idejéből maradtak meg, a szögletesfejű Batu khán felejtette itt őket nyolczszáz éve . . . Szegény matyók! Ők volnának tehát a vérszívó mongolok unokái. És a művészet is feléjük fordul és csodálkozva látja, hogy ebben a pár mátraalji községben új és meglepő színek, vonalak virulnak, szebbek és eredetibbek, mint Kalotaszegen. Egy bámulatosan kiöltözött nép jár az utcán, az asszonyok szivárványszínű pártákban, kék, piros és lila kendőkkel, ibolyapruszlikban, gyöngyös és opálos ezerrétű szoknyákban; a férfiak tökéletes *black-and-white* szürökben, tulipános és napraforgós himzésekkel a dolmányukon, — csupa egetverő pompa, csupa selyem és virág, a kendők és a csattok valami hallatlan . . . ó-bizánczi gazdagsága. S ennek a tékozló népnek kedvencz királya — mint valami középkori szent áll a templomuk előtt — a puritán és kegyes Szent László.

Garamszeghy Sándor szinpadra hozta ezt a pár falujja magyart. Arisztokraták, mint minden aranyparaszt. Mindnek van nemesi levele. Garamszeghy története egyszerű, kedves, kitalálható, mint minden falusi történet. Szerelem, csárdahangulat, késeles, menyegző. Ez a magyar Cavalleria rusticana azonban nem oly szenvedélyes, mint a szicíliai. Több tisztesség van itt az embereken, jobban szeretik egymást, — a Garamszeghy paasztjai néprajzi furcsaságaikat is magától-értetődően, a beszédük közben, a mozdulataik között: az életükkel magyarázzák. A dalaik nem betétek, hanem kikerülhetetlen lira. Hiszünk ezeknek a duhajkodó tatároknak, mert a lelkük egyszerűen és tisztán nyílik ki előttiünk, és hiszünk nekik, mert — mindent magyarázva — ott áll köztük *Blaháné*.

Egy éve már, hogy nem láttuk szinpadon. Az alakja már a történelemé, de most, mintha először lépne fel, úgy hódított meg újra, jelenetről-jelenetre. Egy mennyei fiatal-ság az övé, s körülötte a szereplők, a többiek beszéde, az egész darab: minden valószínűvé és igazzá válik, ha ő megjelenik és megszólal. Egy matyó-asszonyt játszik *Blaháné*, a lányát adja férjhez és a férjét hódítja vissza a darabban. De ez csak a szerepe. *Blaháné* azonban ott kezdődik, ahol a szerzőnek már nincs mit írnia, s a rendező már nem tud mit kitalálni. És minek újra részletezni, hogy minden szava, járása, éneke: csupa élet, csupa aranyos, végtelenül igaz, magyar élet; hogy van egy jelenete, levelet ír az urának, s akko nincs sugó és kulisza, ügyelő és vasfüggöny, hanem fel szeretnének ugrani és mi is diktálni neki, mert *elhiszszük*, hogy milyen nehezebb esik a helyesírás; minek részletezni, hogy a hüen másolt mezőkövesdi milióban, a tornyos bitorágyak, a damaszczén terítők és a halvány szentképek változatos pompája közepett csak egy igazság van, s ez az a rövid magyar nóta, amit *Blaháné* halkan, inkább önmagának énekel . . .

Sz. L.

Nemtudomka. (Bemutató a Népopperában.) Nemtudomka pesti virágárusleány, akinek angyali naivitását mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy egy koronát kér egy szál virágért. Mindnyájan természetesnek találjuk, hogy ezután beleszeret egy budai háziur diákfiá és hogy kiragadja őt az izéből, a »mocsárból«, amelybe egy gróf akarja dön-

teni és átviszi Budára házmesternek. Nemtudomka tehát a hid, amely összeköti a két legdivatosabb pesti miliót: a kávéházat (öreg hordár, Bakti Gyula, üres pezsgős üvegek, rezonóz kokott) és Budát (petróleumlámpa, zöld zsalugáter, egerészó macska, romantika és fürdőszobahiány). A szentimentális diák azonban nem viseltetik Nemtudomka iránt komoly szándékkal, nem tud választani közte és a szomszéd grundon épülő sarokház között, Nemtudomka viszont kijelenti, hogy ő szeretőnek nem megy. (Vannak még ilyen nők!) Tényleg nem megy, mire Király Ernő oltárhoz vezet. (Valamennyien tudunk hasonló esetet.) Ez a tényállás. Ezzel szemben ugyanis mint budai lakosnak, ugyanis mint Stammgastnak az igazság kedvéért ki kell jelenenem a következőket: 1. Budán Nemtudomkához hasonló »számító« nők egyáltalán nem találhatók, viszont tisztességtelen szándéku ifjak sem. Akik mégis előfordulnak, Pestről jönnek. 2. Kizárt dolog, hogy valaki olyan jó hanganyaggal, mint amilyen felett Nemtudomka rendelkezik, virágárusleány maradjon. Rég leszerződötték volna a Népoperahoz kóristának. 3. Budán nincs is házmester, viczéről még kevésbé lehet szó, ellenben van kapukulcs, és ha nincs, akkor is mindig az öreg házmester nyit ajtót és soha a leánya. A közönség kevésbé magas esztétikai nézőpontokból szemlélte a darabot és el volt ragadtatva. Huszka Jenő pretenziótlan, nem moderneskedő, operai allűrök nélkül való, tehát kellemes budai zenét irt a műhöz. Az előadás tökéletes. Az együttesből kiragyog Fedák Sári, aki mint beszélőművész arat uj diadalokat.

ZENE.

Szafonov. A dirigensi pulthoz lépett és így szólt: Engedjék meg uraim, hogy felvegyem a munkakabátomat. Ezzel letette a zsakettjét és ott állott ingujjban az exczellenziás ur, a czár bizalmasa, a zenekar előtt. Szónokolt. Az orosz husvét című nyitányt fogják játszani Rimszkij-Korszakoftól. A trombiták: a szeráfok trombitái, amelyek a feltámadást hirdetik. A hegedűk: az angyalok szárnyshogása. A rossz emberek azonban nem hisznek a feltámadásban. Ezek a rossz emberek, uraim, akik a legáhitatosabb perczekben is morognak, a csellisták. A darab folyamán azonban ők is megtérnek, sőt a végén hisznek is... Mindezt egy öreg ur mondotta, tul a hatvanon, izmos, vállas férfi, aki élte, a diadalut tetőpontján áll, valóságos belső titkos tanácsos. Az édesapja még kozákgenerális volt, gondoltam magamban, milyen távolság, áthidalhatlan űr apák és fiuk között. A kozákgenerális azonban csakhamar kibujt belőle. Egy zenész figyelmeztette, hogy a szólamokban más az előírás, mint amit ő követel. Szafonov, a bonhomias bácsi erre átalakult rideg zsarnokká és így szólt: Ami itt történik, azért kizárólag én vagyok felelős. Ha tehát azt intem: gyorsabban, játszszanak gyorsabban, a zeneszerző utasításának ellenére is. Önök, uraim, a hangszer, én vagyok a muzsikus... A hangja kemény volt, gögös és kérlelhetlen. Különös keverék e művész lelke. Bonhomia és méltóság, kedély és pátoz jól elfér benne. Azt a benyomást kelti, mint egy tábornok civivilben. Nincs szüksége külső jelvényekre, van tekintélye, tud parancsolni. Ingujjban, dirigensi pálcza nélkül ágalt, bámulatos közvetlenséggel, ösztönös, naiv, de éppen ezért szuggesztív erejű és megérezkítő képességű mozdulatokkal, mégis láthatlanul ott ragyogott széles mellén a fehér sasrend nagykeresztje. Rokonszenves és impozáns, megindít és megdöbönt. A nagy skálának azonban hiányoznak a középhangjai. Szafonov a végletek embere. A pianisszimóké és a dörgedelmes fortéké. Mint-hogy dirigensi pálcza nélkül vezényel, gesztusaival egy szónok impresszióját ébreszti fel. Szenvedélyes demagóg, aki ur a hangja: a zenekar felett, mint senki. A produkció sikere azon-

ban megenyhíti. A Csajkovszky-zongoraverseny után a koncertáló fiatal művészt, Keéri-Szántó Imrét megölelte és megcsókolta. Keéri-Szántó pedig rögtön feltalálta magát. Kezet csókolt. Valamennyien ezt cselekedtük volna. Szafonov félelmetes és szeretetreméltó. Ugy tekintünk fel reá, mint egy szigorú, bölcs és gyöngéd nagyapára. (—la)

Művészet.

Angol grafikusok. Az angol grafikai kulturának egy darabja ütött tanyát a Nemzeti Szalon helyiségeiben. Ez a kultura érdekes és előkelő s magas nivója kétségtelen jele a lelki finomodottságnak. Albert szász herczegről, az Albertina megalapítójáról hallottam, hogy minden kora reggel, közvetlen a felkelés után, maga elé hozatott néhány mappa metszetet és elgyönyörködött bennük. Az arisztokratikus lelkü fejedelem a vonal művészetének tiszta és lelkes itálával kezdte a napot. S a vonal művészetével való táplálkozás mindenesetre olyan csiszoltságot, az izlésnek olyan nemes raffinementjét jelenti, amelyről nálunk, ahol a művészet egyenlőre még csak katonazene mellett mer jelentkezni, álmodni sem lehet. Nálunk az olajfestmény orkesztrális hatása is alig talál megértőkre, hogyan találhatna hát ilyenekre az az intim, bensőséges gordonka-szólv, amelyet a művészetben az önmagáért való grafika képvisel. A kamarazene diszkrét gyönyörűsége csak a művelt nemzeteknek való, s ezért irigyeljük érte az angolokat, akik annyira telve vannak vele s akik a kereslethez képest a legujabb időben annyi kitünő grafikai művészt adtak önmaguknak és a világnak. E művészek tehetségét azonban kétségtelenül a francia szellem termékenyítette meg, közelebből egy genialis és egy nagyon tudós francia grafikus. A genialis: Charles Meryon, a tudós: Alphonse Legros. Meryon a XIX. század egyik legnagyobb rézkarczólv genijeje s a »Vue de Paris« komoran fantasztikus és meghatóan finom lapjai rendkívül erős szuggesztív hatást gyakoroltak az egész világ, de főként a modern Anglia grafikusaira. Elsősorban az előkelő D. J. Cameronra, aki ebből a kollekcióból sajnos kimaradt, de Muirhead Bone-ra is, aki a ma élő angolok között talán a legelső. Végtelenül finom, mély bensőséggel teli lapjai közül néhány igen kiváló látható a Nemzeti Szalomban, egészen furcsa, hogy a kiállítás katalógusa nem tud róluk semmit. A többi kiállítólv jórészt a Legros iskolájából kerültek ki, akinek hatása már egészen közvetlen, mert az öreg francia mester Angliában él. Az ő kissé száraz, de korrektt és erőteljes modorát vették át a kiállítás további tehetségei: William Strang, Ch. Holroyd és A. Bentley. A kiállítás starja különben Joseph Pennell. Amerikai művész és litográfiaiból és karczaiból csak úgy ömlik az újvilág illata. Gyárfüst és kéményerdő, gépek és vasutak, a dolgozó, reszkető, lázas Amerika bizoányos heroikus felfogásban, mindig érdekes és artisztikus előadásban. Finom és érzéssel teli művész, aki megérdemli minden elismerésünket, akinek lapjai előtt azonban mégsem álljuk meg, hogy ki ne ejtsük azt a nevet, amelynek viselője a leg-nagyobb hatással volt reá, s akinek genialitása, finom poézisa követőjén keresztül is elcsavarja a fejünket, aki a modern angol grafikának talán legnagyobb, páratlan, immár halott, de örökké élő művésze: James Mac Neil Whistler. Jean Preux.

Boromisza Tibor. Fialat művész, ha tehetséges, egy időben mindig szembekerül a világrenddel. Az összezapásnak azután kétféle eredménye lehet. Vagy a világrend hódol be s akkor a művész a piktura nagy irányjelölőlv közé sorozódik, vagy — s ez a lényegesen gyakoribb eset — a művész megbékül és talentumát összegegyeztetvi a világrenddel. Ez a meg-

békülés azonban nem jelent vereséget, mert hiszen a tehetség irányokon felül való és viszont nem követeli mindig a feltétlen ujat. A feltétlen új csak akkor indokolt, ha önálló festői szempontokat, az interpretációnak friss lendületét hozza, ha lényegében eredeti megismerésen alapszik. Ebben az esetben a világrénd hódol be, ellenkezőleg a művész békül meg, ha az ellentét csak külsőségek elfogult outrirozásából fakad. Ez Boromiszta Tibor esete is. A szokátlan formá, amely művészetét jellemzi, nem lényeges, csak forma s éppen ezért nem fontos, nem is örökéletű. A tehetséges embernek kedves és tiszteletreméltó csökönyössége, amely nem akar lemondani a világrénd megváltoztatásáról. De majd be fogja látni, hogy erre a változásra nincs is olyan nagy szükség, vagy legalább nem abban az irányban, amelyre ma esküszik; s ekkor majd zavartalanul szóhoz jutnak azok a kvalitások, amelyek ezt a kiállítást most is szimpátiakussá tették: a komponáló erő, a jó színefelfogás és az előadás lendülete. Ezek mindig érvényben maradnak, mert többet jelentenek, mint a minden áron való dekorálás. Reméljük, hogy ezeknek segítségével még igen jó képeket kapunk majd Boromiszta Tibortól s ezeknek fejében szívesen lemondunk arról, hogy felforgassa a világréndet. J. P.

IRODALOM.

Móricz Zsigmond.

Valahányszor az új magyar literatura sarjadása, kiérese nyomába szegődött nemzetköziség vádjá kiujul, mindig ő jut az eszembe. Ő ma a legmagyarabb író, a problémáiban, az észjárásában, a hangja színében, gesztusában és az alföldről hozott nagy nyugalmas erejében. Ennyire nem hangsúlyozta még pusztá létezésével a fajtája sajátosságait előtte senki, még *Justh* Zsigmond se. A pusztaszenttornyai földesur márkáns egyéniségének rovására kötött rajongó barátságot a nyugati kultúrával, Móricz Zsigmondnak csak a hazuról örökölt erejét növelte a barátság. Mennél több szálát keresnek körülötte a külfölddel való kapcsolódásra, annál daczosabban és őszintébben magyar ő minden írásában, s azt hiszem, ennek a vivődő, forrongó és idegenbe nézegető korszaknak mégis ő és a fajtájabelije lesznek az igazi írói, akiken keresztül egy egészséges jövő magyar irodalma, kultúrája jelentkezik.

Móricz Zsigmond az első naturalista író nálunk, aki nem iparkodik a romantikához megtérő fordulatokkal megbékéltetni, kiengesztelni a merészségén fölháborodó olvasót. Nyersen, egyenesen és becsületesen mondja ki és vallja a maga igazságát. És aki csak egy kissé is ismeri Magyarországon az irodalomnak a nemzeti politikával való összefüggését, az előtt egyszerre világossá válik, hogy itt a naturalizmus nem pusztán irodalmi elskatulyázást, nemcsak ismertető homlokczimet jelent, hanem egy olyan fordulatát az irodalomtörténetnek, amelynek kiható eleven ereje lesz a vérünk, a gondolkodásunk, a cselekvésünk minden rezdülésére. A naturalizmus itt a magunkraeszmélést, a tisztánlátást és az őszinte bevallást jelenti, új és elfogulatlan értékelését mindannak; amit a tizenkilenczedik század romantikája mint népszerű és csalhatatlannak hitt örökséget hagyott ránk. A paraszt, az ur, a zsidó, a középosztály, a falu, a város, a megye, a szocziáлизmus és a tőke, a haza és a haza szeretete körül más színekkel, más vonalakkal formálódik ki a megállapítás abban a pillanatban, amint egy nemzet irodalmának történetébe az első erős kéz a naturalizmus szót írja föl az újonnan kezdett fejezet élére. A művészet megtagadta ugyan ezt a szót, vagy legalább is rövid életűnek bélyegezte, de e nélkül mégsem lehet elkezdődnie és továbbhaladnia.

A magyar regénynek pedig legkivált őstalapja, erjesztő

és érlelő ágya a naturalizmus, a szűz, nyers anyagból való alkotás. A naturalizmus s a belőle szervesen következő realizmus adta a világ népének legnagyobb regényeit, azokat a könyveket, amelyek mindegyike egy nemzetet reprezentál. Justh óta Móricz Zsigmond az első, aki fölismerte ennek az igazságnak fontosságát, de nemcsak fölismerte, hanem makacs elszántással, czéltudatosan és szenvedélyes erővel dolgozik is annak érvényre juttatásán. Kedve, nyelve, talentuma, bátoisága, mindene megván ehhez a nagyszerű munkához, s most, amikor legujabb regényét — *Kerek Ferkót* — elolvastam, amiben kun urakon, sűrűverű, tempós, higgadt kedvükben is szilaj alföldi magyarokon keresztül mutatja meg ennek a földnek való-ságos lelkét, nemcsak megértettem, de meg is szerettem azt az író minden imponáló törekvésével, aki az egységes, folyamatos és szervesen kiépülő nagy magyar regényirodalomnak első alapvetői közé tartozik. Ha egy szóval kellene jellemeznem, azt irnám róla: vér. Ezt figyel, ezt írja, ezt szereti s ez melegíti és teszi elevenné írásait. Ez az egészen különös folyadék, amely legjobban elárulja a magyar gentry és paraszt egytestvérségét s amely az életnek minden mozdulatára felszökik, lázong, vagy elcsendesedik. Ez a szó a naturalizmus szimbóluma. K. A.

KÖZGAZDASÁG.

»Unio« élet- és gyermekbiztosító intézet mint szövetkezet, Budapest, VI., Teréz-körút 40—42. Alapított 1863. Az intézet felügyelő-bizottsága, mint az előbbi években, úgy az 1913. év végével is megtartott ülésében az intézet pénztár- és vagyonállapotának fővizsgálatát megejtette és megállapította, hogy az intézet vagyona a következő értékekben van elhelyezve és pedig: Intézeti házak beruházási értékben 3.477,317,46 K, értékpapírok 6.661,071,44 K, jelzálogkölcsonök 8.796,895,57 K, kölcsonök saját kötvényekre 2.252,307,04 K, takaré- és bankbetétek 2.457,060,53 K, postatakarékpénztár 13,734,84 K, hivatalnoki nyugdíjalap-betét 358,144,51 K, pénzkészlet 31,766,60 K, óvadékok 49,005,25 K, nyugdíj-értékpapírok 199,100.— K, összesen 24.296,403,24 K. — 1913 január 1-től december 31-éig bezárólag benyújtott 15.527,375.— K értékű biztosítási ajánlat, amelyből 13.537,375.— K kötvényesítettett. Biztosított összegek fejében a folyó évben 1.999,500 K, az intézet fennállása óta 22.424,794,02 K fizettetett ki. Ezen intézet az élet- és gyermekbiztosítás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

HETI POSTA.

Varázs. Vigyázat! A leegyszerűsítés bizonyos határon túl kárt tesz a poézisban. Ez egyszer veszedelmes megközelítette ezt a határt, de a bajt még elkerülte. Legközelebb jönnek. **Budapest.** M. E. Egy-kettőt kiválogatunk a nagy tömegből.

M. F. B. Egy tuczat vers, megtoldva azzal az alázatos, de szerénytelen kérréssel, hogy olvassuk el valamennyit, mondjunk kimerítő bírálatot és a legjobbat adjuk ki lapunkban. A megtiszteltetést visszakináljuk: Olvassa el ön a tuczat verset, mondjon róluk véleményét önmagának és a legjobbat küldje be újra, mert nekünk nehezünkre esik nemcsak a választás, de a nagy tömeg vers elolvasása is.

Temesvár. K. Verse nagyon gyöngye és így nem csodáljuk, ha abban a pesti napilapban voltak már sikerei. Próbálkozzék ezzel is ott.

Kolozsvár. W. Gy. Nem hiszszük, de azért úgy lehet, hogy most divatban vannak a közbeszurt mondatok, közbeszurt strófa. Egy sor írás, utána három közbeszurt versszak. Nekünk ez nagyon divatos, hogy ne mondjuk: nagyon modern. Poézist, uram, sokkal több poézist és akkor nem bánjuk, ám jöjjenek közbeszurt strófák is.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.